

**O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ
(MINTAQAVIY) MARKAZI**

SHARQ TILLARINI O'QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI

**MODULI BO'YICHA
O'QUV – USLUBIY
MAJMUA**

2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA
ULARNING MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ (MINTAQAVIY) MARKAZI**

**“XORIJIY TIL (SHARQ TILLARI)”
“SHARQ TILLARINI O‘QITISHNING ZAMONAVIY METODLARI”**

MODULI BO‘YICHA

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

Toshkent-2026

**Modulning ishchi dasturi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining
2024-yil 27-dekabrdagi 485-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan oliy ta'lim
muassasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malaka oshirish yo'nalishlari
o'quv reja va dasturlariga muvofiq ishlab chiqilgan.**

Tuzuvchilar: (PhD), dotsent S.A.Nazarova.

Taqrizchi: f.f.d., professor J.T.Ziyamuxamedov

*O'quv-uslubiy majmua oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish
instituti kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan
(202__- yil " ____ " _____dagi ____-sonli bayonnoma)*

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR.....	5
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA‘LIM METODLARI.....	.11
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	20
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	35
V. KEYSLAR BANKI.....	42
VI. GLOSSARIY.....	44
VII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	45

I. ISHCHI DASTUR

KIRISH

Dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 2-sentyabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-dekabrda “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik litseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4910-son hamda Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 1-iyundagi “Akademik litseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi 296-son Qarorlarida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u zamonaviy talablar asosida malaka oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda akademik litseylar pedagog xodimlarining kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan tayanch modullari mavzulari orqali akademik litseylarda faoliyat olib borayotgan pedagog xodimlarning ta’limdagi islohotlar va sohaga doir me’yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish, ta’limda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish, sharq tillarini o‘qitishning zamonaviy metodlarini joriy etish darajasini oshirish hisobiga ularning pedagogik mahorat va kasbiy kompetentligini muntazam takomillashtirish bilan birgalikda pedagog xodimlarning ehtiyojlari asosida tanlab olingan tanlov modullari bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishlari ta’minlanadi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Akademik litseylar pedagog xodimlarining malakasini oshirish kursining **maqsadi** pedagog xodimlarning o‘quv-tarbiyaviy jarayonlarini yuqori ilmiy-metodik darajada ta’minlashlari uchun zarur bo‘ladigan kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalarini muntazam yangilash, kasbiy kompetentligi va pedagogik mahoratining uzluksiz rivojlanishini ta’minlashdan iborat.

Kursning **vazifalariga** quyidagilar kiradi:

- pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini uzluksiz oshirish va rivojlantirish;
- pedagoglarning zamonaviy talablarga mos holda akademik litseylardagi o‘qitish sifati va samaradorligini ta’minlash uchun zarur bo‘lgan kasbiy mahorat darajasini oshirish;
- o‘qitishning innovatsion texnologiyalari va ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘zlashtirish hamda ulardan o‘quv jarayonida samarali foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish;
- o‘quv jarayonini ilm-fan va ishlab chiqarish bilan samarali integratsiyasini ta’minlashga qaratilgan faoliyatni tashkil etish.

Kurs yakunida tinglovchilarning bilim, ko‘nikma va malakalari hamda kompetentligiga qo‘yiladigan talablar:

Kurs yakunida tinglovchilar quyidagi yo‘nalishlarda bilim, ko‘nikma, malaka hamda kompetensiyalarga ega bo‘lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

- o‘rta maxsus ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan so‘nggi islohotlarni;
- pedagog xodimlardan talab qilinadigan o‘quv-me‘yoriy hujjatlarni;
- BMTning “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasi va O‘zbekiston tajribasini;
- bolalarga nisbatan zo‘ravonlik tushunchasi va turlarini;
- inklyuziv ta’limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlarini;
- inklyuziv ta’lim konsepsiyasi, modellari va strategiyalarini;
- turfa xil ta’lim oluvchilarni qo‘llab-quvvatlashni shakl, metod va vositalarini;
- ta’limdagi sun‘iy intellektning xususiyatlarini;
- ta’lim sohasida sun‘iy intellektdan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklarini;
- ChatGPT, Copilot, Khanmigo kabi SI vositalarini;
- raqamli ta’lim platformalari (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams va boshqalar)ni;
- raqamli vositalardan foydalanish etikasini;
- kiberxavfsizlik asoslarini;
- raqamli etiket va akademik halollikni;
- plagiat, kontrafakt, akademik firibgarlik tushunchalarini;
- sun‘iy intellektdan halol foydalanish me‘yorlarini;
- sharq tillarini o‘qitishda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlarni;
- sharq tillarini o‘qitishda raqamli texnologiyalar va multimedia vositalarini;
- tinglab tushunish va gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol usullarni;
- summativ baholash: yakuniy nazorat va imtihon shakllarini;
- sharq tillarini o‘qitishda ta’lim sifati va samaradorligini oshirish yo‘llarini **bilishi** kerak.

Tinglovchi:

- pedagog xodimlarga beriladigan malaka toifasi hamda ustamalar berish tartiblarini o‘zlashtirish va amaliyotga tadbiiq etish;
- bolalar huquqini himoya qilish, o‘quvchilar xavfsizligini ta‘minlash;
- korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantiruvchi mashg‘ulotlarni o‘tish;
- inklyuziv ta’limning nazariy asoslari, modellar va huquqiy kafolatlaridan samarali foydalanish;
- inklyuziv ta’limda pedagogning rolini kuchaytiruvchi yo‘llarni aniqlash;
- pedagogik jarayonda sun‘iy intellektdan samarali foydalanish;
- ChatGPT, Copilot, Khanmigo kabi SI vositalari orqali o‘qitish;
- o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish jarayonida SI ni qo‘llash;
- raqamli ma‘lumotlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirish;
- o‘quvchilarni internetda mas‘uliyatli foydalanishga o‘rgatish;

- shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash tamoyillaridan foydalanish;
- raqamli muhitdagi muloqot madaniyatini shakllantirish.;
- onlayn ta'lim jarayonida etik me'yorlarga rioya qilishni o'rgatish;
- sun'iy intellekdan halol foydalanish meyorlariga rioya etish;
- sharq tillari darslarida PBL (Project-based learning) texnologiyasini qo'llash;
- masofaviy va aralash (blended learning) ta'limda sharq tillarini o'qitish;
- sharq tillari darslarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish;
- individual va differensial ta'lim asosida sharq tillarini o'qitish;
- Bloom taksonomiyasi asosida yuqori darajali fikrlashni rivojlantirish **ko'nikma va malakalariga** ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- ta'limga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar bilan ishlash;
- ta'lim tashkilotlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va tarbiyaviy muhitni mustahkamlash;
- zo'ravonlikni aniqlash, psixologik yordam ko'rsatish, profilaktik suhbatlar o'tkazish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish;
- inklyuziv ta'limning nazariy asoslari va huquqiy kafolatlarini o'zlashtirish va amalda qo'llash;
- raqamli vositalardan o'qitish jarayonida samarali foydalanish;
- SI yordamida dars rejalari, testlar va tahliliy hisobotlarni yaratish;
- raqamli ta'lim platformalari (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams va boshqalar)dan samarali foydalanish;
- raqamli vositalardan foydalanish etikasiga rioya etish;
- akademik halollik tamoyillarini o'rgatish ba uning buzilish shakllarini aniqlash;
- sun'iy intellekt texnologiyalaridan mas'uliyatli, axloqiy ba halol foydalanish;
- hamjihatlik, o'zaro hurmat va tolerantlikni kuchaytirish;
- matn tahlili, tarjima va interpretatsiya orqali tahliliy fikrlash;
- sharq tillarida test topshiriqlarini loyihalash metodikasidan foydalanish;
- diagnostik baholash orqali o'quvchi ehtiyojlarini aniqlash;
- sharq tillarini o'qitishda amaliy mashg'ulotlar metodikasini qo'llash;
- sharq tillarida lingvistik, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni baholashdan samarali foydalanish;
- sharq tillarini o'qitishda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish yo'llarini tahlil qilish;
- rolli o'yinlar va situatsion mashqlar orqali nutq kompetensiyasini oshirish;
- STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasini aniqlash;
- reyting tizimi va kompetensiya asosida baholash mexanizmlarini tahlil qilish va baholash **kompetensiyalariga** ega bo'lishi lozim.

“Sharq tillarini o‘qitishning zamonaviy metodlari” moduli bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Modul mavzulari	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat			
		Hammasi	Auditoriya o‘quv yuklamasi		
			Jami	jumladan	
				Nazariy	Amaliy
1.	Sharq tillarini o‘qitishda pedagogik mahorat va o‘qituvchining zamonaviy roli.	2	2	2	
2.	STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasi.	2	2	2	
3.	Matn tahlili, tarjima va interpretatsiya orqali tahliliy fikrlash.	2	2		2
4.	Diagnostic baholash orqali o‘quvchi ehtiyojlarini aniqlash.	2	2		2
5.	Sharq tillarida lingvistik, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni baholash.	2	2		2
Jami:		10	10	4	6

NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Sharq tillarini o‘qitishda pedagogik mahorat va o‘qituvchining zamonaviy roli. (2 soat)

Sharq tillarini o‘qitishda pedagogik mahorat va o‘qituvchining zamonaviy roli. O‘quvchi markazidagi ta’lim (Learner-centered learning) asosida til o‘qitish. Sharq tillarini o‘qitishda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuv. Individual va differensial ta’lim asosida Sharq tillarini o‘qitish. Sharq tillari darslarida PBL (Project-based learning) texnologiyasini qo‘llash metodi.

2-mavzu: STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasi. (2 soat)

STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasi. Sharq tillarini o‘qitishda raqamli texnologiyalar va multimedia vositalari. Masofaviy va aralash (blended learning) ta’limda Sharq tillarini o‘qitish. Bloom taksonomiyasi asosida yuqori darajali fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish. Sharq tillari darslarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-amaliy mashg'ulot: Matn tahlili, tarjima va interpretatsiya orqali tahliliy fikrlash. (2 soat)

Matn tahlili, tarjima va interpretatsiya orqali tahliliy fikrlash. Sharq tillarini o'qitishda amaliy mashg'ulotlar metodikasi. Tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol usullar. Rolli o'yinlar va situatsion mashqlar orqali nutq kompetensiyasi. Sharq tillarida test topshiriqlarini loyihalash metodikasi. Muammoli topshiriqlar asosida til kompetensiyasini rivojlantirish.

2-amaliy mashg'ulot: Diagnostik baholash orqali o'quvchi ehtiyojlarini aniqlash. (2 soat)

Diagnostik baholash orqali o'quvchi ehtiyojlarini aniqlash. Formatif baholash va qayta aloqa (feedback) metodlari. Summativ baholash: yakuniy nazorat va imtihon shakllari. Reyting tizimi va kompetensiya asosida baholash mexanizmlari.

3 - amaliy mashg'ulot: Sharq tillarida lingvistik, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni baholash. (2 soat)

Sharq tillarida lingvistik, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni baholash. Sharq tillari darslarida test strategiyalari va vaqtni boshqarish. Sharq tillarini o'qitishda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish metodlari.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yichako'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarda tinglovchilar o'quv modullari doirasidagi ijodiy topshiriqlar, keyslar, o'quv loyihalari, texnologik jarayonlar bilan bog'liq vaziyatli masalalar asosida amaliy ishlarni bajaradilar.

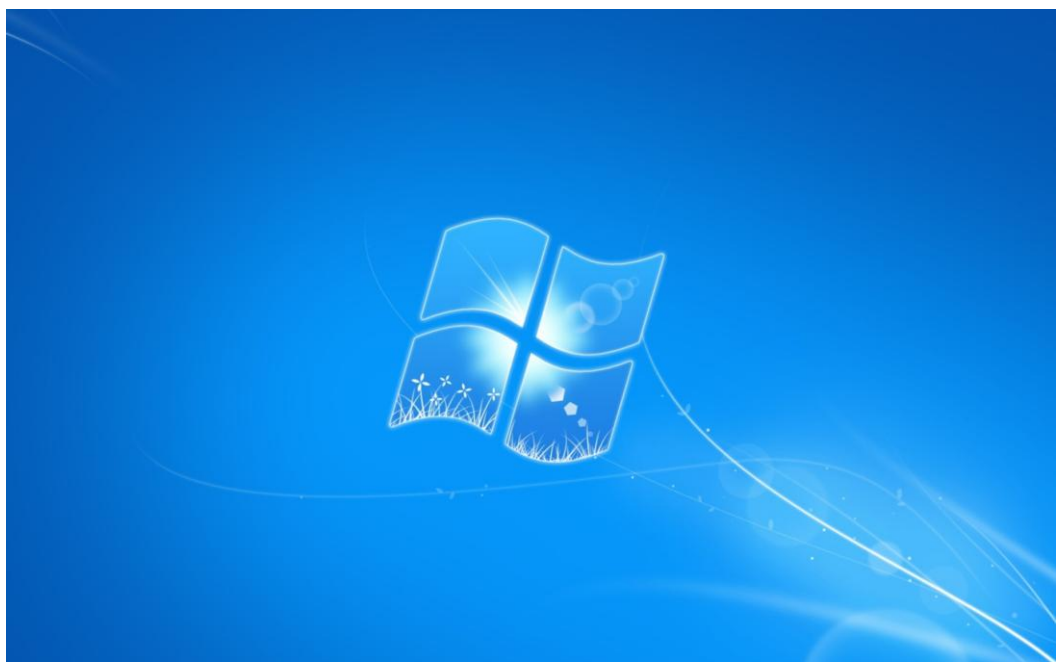
Amaliy mashg'ulotlar zamonaviy ta'lim uslublari va innovatsion texnologiyalarga asoslangan holda o'tkaziladi. Bundan tashqari, mustaqil holda o'quv va ilmiy adabiyotlardan, elektron resurslardan, tarqatma materiallardan foydalanish tavsiya etiladi.

“Sharq tillari” moduli ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va masofaviy ta'limga asoslangan raqamli texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- video ma'ruzada zamonaviy interaktiv texnologiyalar yordamida prezentatsiya va elektron-didaktik texnologiyalar;

- o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarda bulutli texnologiyaga asoslangan dasturiy vositalar, ekspress-so'rovlar, test so'rovlari va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llash nazarda tutiladi.

MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN METODLAR

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI.

“SWOT-tahlil” metodi.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo‘llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• Kuchli tomonlari
W – (weakness)	• zaif, kuchsiz tomonlari
O – (opportunity)	• Imkoniyatlar
T – (threat)	• To‘siqlar

Namuna: Muammoli ta’lim yondashuvlarining SWOT tahlilini ushbu jadvalga tushiring.

S	Muammoli ta’lim yondashuvlarining kuchli tomonlari	
W	Muammoli ta’lim yondashuvlarining kuchsiz tomonlari	
O	Muammoli ta’lim yondashuvlarining imkoniyatlari (ichki)	
T	Muammoli ta’lim yondashuvlarini amalda qo‘llashdagi to‘siqlar (tashqi)	

2. “Keys-stadi” metodi

«Keys-stadi» - inglizcha so‘z bo‘lib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «study» – o‘rganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni o‘rganish, tahlil qilish asosida o‘qitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

Mazkur metod muammoli ta'lim metodidan farqli ravishda real vaziyatlarni o'rganish asosida aniq qarorlar qabul qilishga asoslanadi. Agar u o'quv jarayonida ma'lum bir maqsadga erishish yo'li sifatida qo'llanilsa, metod xarakteriga ega bo'ladi, biror bir jarayonni tadqiq etishda bosqichma- bosqich, ma'lum bir algoritm asosida amalga oshirilsa, texnologik jihatni o'zida aks ettiradi

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot ta'minoti bilan tanishtirish	✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va o'quv topshirig'ni belgilash	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik ierarxiyasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining y e chimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil echim yo'llarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat y e chimining amaliy aspektlarini yoritish

“Keys-stadi” metodining o'ziga xos xususiyatlari

- Izlanishga doir faoliyatning mavjud bo'lishi.
- Jamoaviy va guruhlarda o'qitish.
- Individual, guruhli va jamoaviy ish shakllari integratsiyasi.
- O'quv loyihalarini ishlab chiqish.
- Muvaffaqiyatga erishish uchun ta'lim oluvchilarning o'quv-bilish faoliyatini rag'batlantirish

Keys harakatlari o'z ichiga quyidagilar savollar bo'yicha faoliyatni qamrab oladi:

- Kim? (Who?),
- Qachon? (When?),
- Qaerda? (Where?),
- Nima uchun? (Why?),

- Qanday?/ Qanaqa? (How?),
- Nima? (natija) (What?).

Keys. 1 kurs darsligining sizga taqdim etilgan bitta mavzusi materiallari bo'yicha keys topshirig'ini tuzing;

Bu keys asosida o'tiladigan darsni loyihalashtiring; U bo'yicha taqdimot tayyorlang va uni namoyish eting.

3. "Tushunchalar tahlili" metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod tinglovchilar yoki qatnashchilarni mavzu bo'yicha tayanch tushunchalarni o'zlashtirish darajasini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda tekshirish, baholash, shuningdek, yangi mavzu buyicha dastlabki bilimlar darajasini tashhis qilish maqsadida qo'llaniladi. Metodni amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilar mashg'ulot qoidalari bilan tanishtiriladi;
- tinglovchilarga mavzuga yoki bobga tegishli bo'lgan so'zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual yoki guruhli tartibda);
- tinglovchilar mazkur tushunchalar qanday ma'no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo'llanilishi haqida yozma ma'lumot beradilar;
- belgilangan vaqt yakuniga yetgach o'qituvchi berilgan tushunchalarning tugri va tuliq izohini uqib eshittiradi yoki slayd orqali namoyish etadi;
- har bir ishtirokchi berilgan tugri javoblar bilan uzining shaxsiy munosabatini taqqoslaydi, farqlarini aniqlaydi va o'z bilim darajasini tekshirib, baholaydi.

Namuna: "Radioaktivlik mavzusidagi tayanch tushunchalar tahlili"

Tushunchalar	Sizningcha bu tushuncha qanday ma'noni anglatadi?	Qo'shimcha ma'lumot

Izoh: Ikkinchi ustunchaga qatnashchilar tomonidan fikr bildiriladi.

Mazkur tushunchalar haqida qo'shimcha ma'lumot glossariyda keltirilgan.

4. Venn diagrammasi metodi

Venn diagrammasi - grafik ko'rinishda bo'lib, olingan natijalarni umumlashtirib, ulardan bir butun xulosa chiqarishga, ikki va undan ortiq predmetlarni (ko'rinish, fakt, tushuncha) taqqoslash, tahlil qilish va o'rganishda qo'llaniladi. Diagramma ikki va undan ortiq aylanani kesishmasidan hosil bo'ladi.

Metodning maqsadi: Bu metod grafik tasvir orqali o'qitishni tashkil etish shakli bo'lib, u ikkita o'zaro kesishgan aylana tasviri orqali ifodalanadi. Mazkur metod turli tushunchalar, asoslar, tasavvurlarning analiz va sintezini ikki aspekt orqali ko'rib chiqish, ularning umumiy va farqlovchi jihatlarini aniqlash, taqqoslash imkonini beradi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilar ikki kishidan iborat juftliklarga birlashtiriladilar va ularga ko'rib chiqilayotgan tushuncha yoki asosning o'ziga xos, farqli jihatlarini (yoki aksi) doiralari ichiga yozib chiqish taklif etiladi;

- navbatdagi bosqichda ishtirokchilar to'rt kishidan iborat kichik guruhlariga birlashtiriladi va har bir juftlik o'z tahlili bilan guruh a'zolarini tanishtiradilar;

- juftliklarning tahlili eshitilgach, ular birgalashib, ko'rib chiqilayotgan muammo yohud tushunchalarning umumiy jihatlarini (yoki farqli) izlab topadilar, umumlashtiradilar va doirachalarning kesishgan qismiga yozadilar.

5. Kichik guruhlarda ishlash metodi

Kichik guruhlarda ishlash orqali o'rganish - ma'lum muammoning yechimini topishga va tinglovchilar faolligini oshirishga qaratilgan darsdagi ijodiy hamkorlikdagi ish. Bosqichlari: guruhlariga bo'lish, muammoni guruhlarda muxokama qilish, muammoning yechimlari taqdimoti, xulosalash.

Kichik guruhlarda hamkorlikda o'qitish

Bu yondashuvda kichik guruhlar 4 ta o'quvchidan tashkil topadi. O'qituvchi avval mavzuni tushuntiradi, so'ngra tinglovchilarning mustaqil ishlari tashkil etiladi. Tinglovchilarga berilgan o'quv topshiriqlari 4 qismga ajratilib, har bir o'quvchi topshiriqning ma'lum qismini bajaradi. Topshiriq yakunida har bir o'quvchi o'zi bajargan qism yuzasidan fikr yuritib, o'rtoqlarini o'qitadi, so'ngra guruh a'zolari tomonidan topshiriq yuzasidan umumiy xulosa chiqariladi. O'qituvchi har bir kichik guruh axborotini tinglaydi va test savollari yordamida bilimlarni nazorat qilib baholaydi.

Tinglovchilarning kichik guruhlardagi o'quv faoliyati o'yin (turnir, musobaqa) shaklida, individual tarzda ham tashkil etilishi mumkin

Kichik guruhlarda ijodiy izlanishni tashkil etish

Kichik guruhlarda ijodiy izlanishni tashkil etish metodi 1976 yili Tel-Aviv universiteti professori Sh.Sharan tomonidan ishlab chiqilgan. Bu metodda ko'proq tinglovchilarning mustaqil va ijodiy ishiga e'tibor qaratiladi. Tinglovchilar alohida-alohida yoki 6 kishilik kichik guruhlarda ijodiy izlanish olib boradilar. Ijodiy izlanish kichik guruhlarda tashkil etilganda darsda o'rganish lozim bo'lgan o'quv materiallari kichik qismlarga ajratiladi. Keyin bu qismlar yuzasidan topshiriqlar har bir o'quvchiga taqsimlanadi. Shunday qilib, har bir o'quvchi umumiy topshiriqning bajarilishiga o'z xissasini qo'shadi. Kichik guruhlarda topshiriq yuzasidan munozara o'tkaziladi.

Guruh a'zolari birgalikda ma'ruza tayyorlaydi va talabalar o'rtasida o'z ijodiy izlanishlari natijasini e'lon qiladi. Kichik guruhlar o'rtasida o'tkazilgan o'quv bahsi, munozara tinglovchilar jamoasining hamkorlikda bajargan mustaqil faoliyatining natijasi, yakuni sanaladi. Hamkorlikda ishlash natijasida qo'lga

kiritilgan muvaffaqiyatlar sinf jamoasining har bir o'quvchining muntazam va faol aqliy mehnat qilishiga, kichik guruhlarini, umuman sinf jamoasini jipslashtirishga, avval o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni yangi kutilmagan vaziyatlarda qo'llanib, yangi bilimlarning o'zlashtirishiga bog'liq bo'ladi.

6. Muammoli ta'lim metodi

Ta'lim jarayonida tinglovchilarning bilish faoliyatini faollashtirish hamda ularning intellektual imkoniyatlaridan yuqori darajada foydalanish quyidagi umumiy omillarga bog'liq bo'ladi:

- O'rganilayotgan mavzu yuzasidan muammoli savollar tizimi tuzish;
- Qo'yilgan muammoli savollar tizimi asosida suhbat metodi orqali tushuntiriladigan tema materiallarini o'rgatish va uning tub mohiyatini ochib berish;
- Muammoli savol asosida izlanish xarakteridagi o'quv vazifalarini qo'yish.

Yuqoridagi bosqichlar asosida o'quv materialini tushuntiriladiganda tinglovchilar o'zlari darrov tushunib yetmaydigan fakt va tushunchalarga duch keladilar. Natijada o'rganilayotgan mavzu materialini bilan tinglovchilar orasida muammoli vaziyat hosil bo'ladi.

Muammoli vaziyatning roli va ahamiyatini aniqlash tinglovchilarning aktiv fikrlash faoliyatini psixologik, pedagogik qonuniyatlarini hisobga olish

asosida o'quv jarayonini qayta qurish muammoli ta'limning asosiy g'oyasini belgilab beradi. Muammoli vaziyatlarni hal qilish asosida hosil qilingan dars jarayoni muammoli ta'lim deyiladi.

Muammoli ta'limda o'qituvchi faoliyati shundan iboratki, u zarur hollarda eng murakkab tushunchalar mazmunini tushuntira borib o'rganilayotgan mavzu materialini bilan tinglovchilar orasidagi muntazam ravishda muammoli vaziyatlar vujudga keltiriladi, tinglovchilarni faktlardan xabardor qiladi, natijada tinglovchilar bu faktlarni analiz qilish asosida mustaqil ravishda xulosa chiqaradilar va umumlashtiradilar.

7. Evristik ta'lim metodi.

Evristik degan so'zning ma'nosi savol javobga asosan "topaman" demakdir. Evristik metod bilan o'qitish maktablarda asosan XIX asr boshlaridan boshlab qo'llanila boshladi.

Mashg'ulotlar qiziqarli bo'lishi uchun, bu mashg'ulotlardagi har bir masala yoki topshiriq so'zma so'z quruq yodlash uchun emas balki ularning oliy faoliyatlarini ishga soladigan xarakteri bo'lishi kerak. Amerikalik olim D. Poya evristik ta'lim metodi to'g'risida shunday degan edi. Evristikani maqsadi yangiliklarga olib boruvchi metod va qoidalarni izlash demakdir. U evristik metod mohiyatini quyidagidek izchillikda tuzilgan reja orqali amalga oshirishni tavsiya qiladi:

- Masalaning qo'yilishini tushunish;
- Masalaning yechish rejasini tuzish;
- Tuzilgan rejani amalga oshirish;
- Orqaga nazar tashlash (hosil qilingan yechimni tekshirish).

Bu rejani amalga oshirish jarayonida o'qituvchilar quyidagi savollarga javob topadilar:

- Masalada nima noma'lum?
- Masalada nimalar ma'lum?
- Masalaning sharti nimalardan iborat?
- Ilgari shunga o'xshagan masalalar yechilganmi?
- Agar shunga o'xshagan masalalar yechilgan bo'lsa, undan foydalanib qo'yilayotgan masalani yecha oladimi?

Albatta yuqoridagi reja sxema tinglovchilarning ijodiy fikrlash faoliyatlarini shakllantiradi, ammo bu reja-sxema tinglovchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantiruvchi birdan bir yo'l bo'la olmaydi.

8. Aqliy hujum - umumiy muammo bo'yicha tinglovchilarni ijodiy ishga, o'zaro muloqotga chorlash; bosqichlari: muammoli vaziyatni keltirib chiqarish; uning yechimini topish uchun tinglovchilarni jalb qilish; turli yechimlar taqdimotini eshitish; yechimlarni solishtirish va tanlash; xulosalash;

9. Mustaqil ishlash - vaqti-vaqti bilan o'tkazib turiladigan, tinglovchilarning mustaqil o'rganish, darslik bilan ishlash va mustaqil amaliy faoliyat bilan shug'ullanish ko'nikmalarini shakllantiradigan, har bir o'quvchiga alohida yoki umumiy tarzda tashkil qilinadigan topshiriqni bajartirish; tinglovchilarning amaliy faoliyatiga aralashmay, tashqaridan teskari aloqa-muloqot yordamida yo'naltirib boshqarish va nazorat qilish.

10. Juftlikda ishlash - biror mavzu bo'yicha yonma-yon o'tirgan tinglovchilarni o'zaro muloqotga chorlash; o'zaro fikr almashish va ularni ba'zilarini tinglash;

11. "Bahs-munozara" metodi

Metod quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi: o'qituvchi munozara mavzusini tanlaydi va tinglovchilarni munozaraga taklif etadi; o'qituvchi tinglovchilarga muammo bo'yicha «aqliy hujum» o'tkazishga chorlaydi va uni o'tkazish tartibini belgilaydi; o'qituvchi «Aqliy hujum» vaqtida bildirilgan turli g'oya va fikrlarni yozib boradi yoki bu ishni bajarish uchun tinglovchilardan birini kotib etib tayinlaydi hamda bu bosqichda o'qituvchi tinglovchilarga o'z fikrlarini bildirishlariga sharoit yaratib beradi; o'qituvchi tinglovchilar bilan birgalikda, ikkinchi bosqichda «aqliy hujum» davomida bildirilgan fikr va g'oyalarni guruhlariga ajratadi, umumlashtiradi va ularni tahlil qiladi. Tahlil natijasida qo'yilgan muammoning eng maqbul yechimi tanlanadi.

12. Tadqiqot metodi

Tadqiqot usuli o'zlashtirish darajasining eng yuqori cho'qisi hisoblanadi. Bu usul bilan dars o'tilganda tinglovchilar olgan bilimlari asosida hali o'rganilmagan kichik bir masala ustida yakka yoki birgalashib izlanish olib borishadi, masala yechimiga doir keltirilgan taxminni izlab topilgan dalillar asosida to'g'ri yoki noto'g'riligini tekshirishadi va isbotlashadi.

Bosqichlari:

- darsda hammaga qiziqish uyg'otadigan biror ob'ektning xossasini aniqlash yoki u haqidagi masalani qo'yish;

- uni o'rganish, tadqiq qilish uchun ma'lumotlar to'plash; muammo yoki masalaning yechishga oid taxminlar, bashoratlar qilish;
- har bir bashoratning qanchalik to'g'riligini to'plangan ma'lumotlar asosida tahlil qilish va isbotlash;
- xulosa chiqarish;
- sinf oldida taqdimot qilish.

13. Klaster metodi

Klaster metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u ta'lim oluvchilarga ixtiyoriy muammo (mavzu) lar xususida erkin, ochiq o'ylash va fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. Ushbu metod muayyan mavzuning ta'lim oluvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga hizmat qiladi.

«Klaster» metodidan foydalanish tavsifi:

1-bosqich. Nimaniki o'ylagan bo'lsangiz, shuni qog'ozga yozing.

Fikringizni sifati to'g'risida o'ylab o'tirmay, ularni shunchaki yozib boring.

2-bosqich. Yozuvingizning orfografiyasi yoki boshqa jihatlariga e'tibor bermang.

3-bosqich. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetmaguncha, yozishdan to'xtamang. Agar ma'lum muddat biror-bir g'oyani o'ylay olmasangiz, u holda qog'ozga biror narsaning rasmini chiza boshlang. Bu harakatni yangi g'oya tug'ilgunga qadar davom ettiring.

4-bosqich. Muayyan tushuncha doirasida imkon qadar ko'proq yangi g'oyalarni ilgari surish hamda mazkur g'oyalar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik va bog'liqlikni ko'rsatishga harakat qiling. Foyalar yig'indisining sifati va ular o'rtasidagi aloqalarni ko'rsatishni cheklamang.

14. “Xulosalash” (Rezyume, Veer) metodi

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'ptarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda tinglovchilarning mustaqil g'oyalari, fikrlarini yozma va og'zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. “Xulosalash” metodidan ma'ruza mashg'ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg'ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlili qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

15. Ikki qismli kundaliklar

Ikki qismli kundaliklar tinglovchilarga matn mazmunini o'z shaxsiy tajribasi bilan chambarchas bog'lash, o'zining tabiiy qiziquvchanligini qondirish imkonini beradi. Ayniqsa, tinglovchilar qandaydir adabiyotlarni o'quv auditoriyasidan tashqari o'qib chiqish topshirig'ini olishganida ikki qismli kundaliklar foydalidir.

Ikki qismli kundalik uchun tinglovchilar yozilmagan qog'ozning o'rtasidan tik chiziq o'tkazib, uni ikkiga ajratishlari kerak. Qog'ozning chap tomoniga matnning qaysi qismi ularga eng ko'p taassurot qoldirganini qayd etishadi. Ehtimol, u qandaydir xotirani uyg'otar yoki hayotlarida yuz bergan voqealarni esga tushirar, yoki shunchaki taajjubga solar. Yoxud ularning qalbida keskin norozilik hissini uyg'otar. O'ng tomonida ular sharh berishlari kerak: ayni shu tsitatani yozishga ularni nima majbur etdi? Ularga qanday fikrlar uyg'otdi? SHu munosabat bilan ularda qanday savol tug'ildi? Qisqasi, matnni o'qirkan, tinglovchilar vaqti-vaqti bilan to'xtashlari va o'zlarining qo'shaloq kundaliklarida shunday belgilar qo'yib borishlari kerak.

NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

III.NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Sharq tillarini o'qitishda pedagogik mahorat va o'qituvchining zamonaviy roli. (2 soat)

Sharq tillarini o'qitishda pedagogik mahorat va o'qituvchining zamonaviy roli. O'quvchi markazidagi ta'lim (Learner-centered learning) asosida til o'qitish. Sharq tillarini o'qitishda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuv. Individual va differensial ta'lim asosida Sharq tillarini o'qitish. Sharq tillari darslarida PBL (Project-based learning) texnologiyasini qo'llash metodi.

Pedagogik mahoratning mohiyati va sharq tillari kontekstidagi ahamiyati

Pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy faoliyatida eng yuqori daraja bo'lib, u nafaqat chuqur nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalar, ijodiy yondashuv va shaxsiy fazilatlarining uyg'unlashuvi orqali namoyon bo'ladi. Sharq tillarini o'qitish sohasida pedagogik mahorat alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu tillar o'zining boy madaniy merosi, murakkab grammatik tuzilishi va o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. Sharq tillari o'qituvchisining pedagogik mahorati bir nechta asosiy komponentlardan tashkil topadi. Birinchi navbatda, til bilimining chuqurligi va kengligini ta'minlash zarur. Bu nafaqat grammatika, lug'at va fonetika bilimlarini, balki tilning tarixiy rivojlanishi, dialektik xususiyatlari va zamonaviy o'zgarishlarini ham qamrab oladi. O'qituvchi til tizimining barcha darajalarida - fonologik, morfologik, sintaktik, leksik va pragmatik darajalarida mukammal tushunishga ega bo'lishi kerak. Ikkinchi muhim komponent - madaniy kompetentlikdir. Sharq tillari o'qituvchisi til o'rgatayotgan mamlakatning madaniyati, an'analari, tarixi va zamonaviy hayot tarzini chuqur bilishi zarur. Til va madaniyat o'rtasidagi chambarchas bog'liqlik tufayli bu bilimlar tilni samarali o'qitishning asosiy sharti hisoblanadi. Uchinchi komponent - metodika va pedagogik texnologiyalar bo'yicha chuqur bilimlardir. Zamonaviy o'qituvchi turli o'qitish usullari, pedagogik texnologiyalar va baholash vositalarini o'z faoliyatida muvaffaqiyatli qo'llashni bilishi kerak. Bu kommunikativ yondashuv, kompetensiyaviy ta'lim, individual va differensial yondashuv, loyiha asosidagi o'qitish va boshqa zamonaviy metodlarni o'z ichiga oladi.

To'rtinchi komponent - psixologik bilim va ko'nikmalardir. O'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlari, o'rganish uslubi, motivatsiyasi va individual ehtiyojlarini hisobga olishni bilishi zarur. Ayniqsa, chet til o'rganishda ko'plab psixologik omillar ta'sir qiladi: til o'rganishga bo'lgan qo'rquv, o'ziga ishonchsizlik, madaniy shok va boshqalar. Beshinchi komponent - texnologik savodxonlik va zamonaviy vositalardan foydalanish qobiliyatidir. Raqamli asrda o'qituvchi turli texnologik vositalar, dasturlar va platformalardan samarali foydalanishni bilishi kerak. Oltinchi komponent - uzluksiz rivojlanish va o'z-o'zini takomillashtirishga intilishdir. Tillar doimiy rivojlanib turadi, o'qitish metodlari takomillashadi, shuning uchun o'qituvchi ham doimiy o'sishda bo'lishi zarur.

Zamonaviy o'qituvchining roli va funksiyalari

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining roli tubdan o'zgargan. An'anaviy "bilim beruvchi" rolidan "o'rganishga rahbar" roliga o'tish sodir bo'ldi. Sharq tillari o'qituvchisi endi nafaqat bilim manbayi, balki o'rganish jarayonining tashkilotchisi,

mentor va fasilitator vazifasini bajaradi. Fasilitator sifatida o'qituvchi o'quvchilarga mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'z bilimlarini qurish va amaliy faoliyatda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Bu rol o'qituvchidan yuqori darajadagi professional mahorat va shaxsiy fazilatlarini talab qiladi. Mentor vazifasini bajarishda o'qituvchi har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga oladi, ularga shaxsiy yo'l-yo'riq beradi va muvaffaqiyatga erishishda yordam beradi. Bu ayniqsa sharq tillarini o'rganishda muhim, chunki har bir o'quvchining til o'rganish tezligi va uslubi har xil bo'ladi. Innovator sifatida zamonaviy o'qituvchi doimiy yangi o'qitish usullari va vositalarini qidirib topadi, ularni amaliyotda sinab ko'radi va samarali ekanlarini aniqlasa, o'z faoliyatiga tatbiq etadi. Bu jarayon ijodiy fikrlash va eksperimental yondashuvni talab qiladi.

Madaniy ko'prik vazifasini bajarishda sharq tillari o'qituvchisi ikki yoki undan ko'p madaniyat o'rtasida aloqa o'rnatadi. O'quvchilarga nafaqat til bilimini, balki madaniy tushuncha va hurmatni ham singdiradi. Baholovchi sifatida zamonaviy o'qituvchi o'quvchilarning yutuqlarini objektiv va sof baholaydi, ularga konstruktiv fikr-mulohaza beradi va keyingi rivojlanish yo'llarini ko'rsatadi. Bu jarayon doimiy monitoring va formativ baholashni o'z ichiga oladi. Texnologik rahbar vazifasida o'qituvchi raqamli vositalar va platformalardan samarali foydalanish yo'llarini o'rgatadi, o'quvchilarning raqamli savodxonligini rivojlantiradi.

O'quvchi markazidagi ta'limning nazariy asoslari

O'quvchi markazidagi ta'lim (Learner-centered learning) zamonaviy pedagogikaning asosiy paradigmalardan biri bo'lib, ta'lim jarayonining markaziga o'quvchini, uning ehtiyojlari va imkoniyatlarini qo'yadi. Bu yondashuv konstruktivist ta'lim nazariyasiga asoslanadi va o'quvchining faol ishtirokini, mustaqil o'rganishini va bilimlarni o'z tajribasi asosida qurishini ta'kidlaydi. Bu yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat. Birinchidan, har bir o'quvchining o'ziga xos o'rganish uslubi, tezligi va imkoniyatlari borligini tan olish. Ikkinchidan, o'quvchining oldingi bilim va tajribalarini yangi bilimlar bilan bog'lash muhimligi. Uchinchidan, o'rganish jarayonida o'quvchining faol ishtiroki va mustaqilligini ta'minlash zaruriyati. Sharq tillarini o'qitishda bu yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi, chunki til o'rganish juda shaxsiy jarayon hisoblanadi. Har bir o'quvchi o'z ona tili, madaniy kelib chiqishi va shaxsiy tajribasi bilan sharq tiliga yondashadi. Shuning uchun o'qituvchi bu omillarni hisobga olib, har bir o'quvchi uchun muvofiq muhit yaratishi kerak. O'quvchi markazidagi ta'limda o'qituvchining vazifasi o'quvchilarga to'g'ri yo'l ko'rsatish, ularning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish va kerakli resurslarni taqdim etishdan iborat. O'quvchilar esa o'z o'rganishlariga javobgar bo'lib, maqsad qo'yish, reja tuzish va o'z yutuqlarini baholash kabi faoliyatlarni amalga oshiradi.

Bu yondashuvda baholash ham o'quvchi markazli tarzda amalga oshiriladi. Formativ baholash, o'z-o'zini baholash va tengdosh baholash kabi usullar qo'llaniladi. O'quvchilar o'z o'sish jarayonini kuzatib boradi va keyingi maqsadlarni o'zlari belgilaydi.

Sharq tillarida o'quvchi markazidagi ta'limni amalga oshirish

Sharq tillarini o'qitishda o'quvchi markazidagi yondashuvni amalga oshirish uchun bir qancha strategiyalar qo'llaniladi. Birinchi navbatda, o'quvchilarning til

o'rganishdagi maqsadlarini aniqlash va ularni e'tiborga olish muhim. Ba'zi o'quvchilar akademik maqsadlar uchun, ba'zilari biznes aloqalari uchun, yana ba'zilari madaniy qiziqish uchun til o'rganishi mumkin. Individual o'rganish rejalari tuzish ham muhim komponent hisoblanadi. Har bir o'quvchi uchun uning hozirgi darajasi, maqsadlari va o'rganish uslubiga mos keluvchi individual reja ishlab chiqiladi. Bu rejalalar moslashuvchan bo'lib, o'quvchining o'sishi bilan birga yangilanib turadi.

Authentic materiallardan foydalanish o'quvchi markazidagi ta'limning muhim jihatidir. Real hayotdan olingan matnlar, audio va video materiallar, ijtimoiy tarmoqlardan olingan kontentlar o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va tilni haqiqiy kontekstda o'rganish imkoniyatini beradi. Tanlov erkinligi berish ham bu yondashuvning muhim tomoni. O'quvchilarga mavzular, topshiriqlar va o'rganish usullarini tanlash imkoniyati beriladi. Bu ularning motivatsiyasini oshiradi va o'rganishga bo'lgan mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

Hamkorlik va muloqot imkoniyatlari yaratish tilni amaliy qo'llash uchun zarur. O'quvchilar bir-birlari bilan til orqali muloqot qilish, loyihalar ustida ishlash va o'z fikrlarini baham ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Refleksiya va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchilarning o'z o'rganish jarayonini anglash va nazorat qilishlariga yordam beradi. Bu ularni yanada mustaqil o'rganuvchilarga aylantiradi.

Kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari

Kommunikativ yondashuv chet tillarni o'qitishda eng keng tarqalgan va samarali usullardan biri hisoblanadi. Bu yondashuv 1970-yillarda paydo bo'lgan va til o'qitishda asosiy e'tiborni grammatik qoidalaridan ko'ra, tilning kommunikativ funksiyasiga qaratadi. Kommunikativ yondashuvning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat. Birinchidan, tilning asosiy maqsadi kommunikatsiya ekanligini tan olish. Ikkinchidan, til ko'nikmalarini ajratib o'rgatish emas, balki integratsion tarzda rivojlantirish. Uchinchidan, til o'rganishda ma'no muhimroq hisoblanib, shakliy to'g'rilik ikkinchi o'rinda turadi. Bu yondashuvda o'quvchilarning real kommunikativ ehtiyojlari asosida dars rejasi tuziladi. Grammatika qoidalari alohida o'rgatilmaydi, balki kommunikativ vazifalarni bajarish jarayonida tabiiy ravishda o'zlashtirilib boriladi.

Xatolar bu yondashuvda ta'lim jarayonining tabiiy qismi sifatida qaraladi. O'quvchilar xato qilishdan qo'rqqanliklari va til bilimlarini sinab ko'rishlari rag'batlantiriladi. O'qituvchi faqat kommunikatsiyani buzuvchi xatolarni tuzatadi. Authentic materiallar va real hayot vaziyatlaridan foydalanish bu yondashuvning muhim jihati hisoblanadi. O'quvchilar til o'rganayotgan mamlakatning haqiqiy til namunalari bilan ishlaydi va real vaziyatlarda til qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Sharq tillarida kommunikativ yondashuvni qo'llash

Sharq tillarini o'qitishda kommunikativ yondashuv o'ziga xos jihatlarni hisobga olish bilan amalga oshiriladi. Birinchi navbatda, sharq tillarining madaniy kontekstidagi ahamiyati e'tiborga olinadi. Muloqotda nafaqat til bilimi, balki madaniy me'yorlar va odob-axloq qoidalarini bilish ham muhim. Rol o'ynash va simulatsiya mashqlari sharq tillarini o'rganishda juda samarali. O'quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarni (bozorda savdo qilish, mehmonxonada ro'yxatdan o'tish, shifokor bilan suhbatlashish) o'ynab ko'rish orqali til ko'nikmalarini amaliy rivojlantiradi. Madaniy

loyihalar orqali til va madaniyatni birgalikda o'rganish imkoniyati yaratiladi. Masalan, milliy bayramlar haqida prezentatsiya tayyorlash, an'anaviy taomlar haqida ma'lumot berish yoki tarixiy shaxslar haqida hikoya qilish kabi loyihalar.

Drama va ijodiy faoliyat orqali tilni o'rganish ham samarali usuldir. O'quvchilar she'r, qo'shiq yoki qisqa spektakllar orqali tilning emotsional va estetik tomonlarini ham o'zlashtiradi. Real muloqot imkoniyatlari yaratish juda muhim. Bu video konferensiyalar orqali ona tili bo'lgan odamlar bilan suhbatlashish, elektron pochta orqali yozishma olib borish yoki ijtimoiy tarmoqlarda faollik ko'rsatish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Kompetensiyaviy yondashuvning maqsad va vazifalari

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijalarini bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning kompleksi sifatida ko'radi. Bu yondashuv o'quvchilarni nafaqat ma'lum bilimlar bilan ta'minlash, balki bu bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatini rivojlantirish maqsadini ko'zlaydi. Til kompetensiyasi bir nechta komponentlardan tashkil topadi. Lingvistik kompetensiya - bu til tizimi haqidagi bilimlar (grammatika, lug'at, fonetika). Sosiolingvistik kompetensiya - tilni ijtimoiy kontekstda to'g'ri qo'llash qobiliyati. Pragmatik kompetensiya - tilni kommunikativ maqsadlar uchun samarali ishlatish ko'nikmasi.

Kompetensiyaviy yondashuvda ta'lim maqsadlari aniq va o'lchanishi mumkin bo'lgan natijalar ko'rinishida belgilanadi. Masalan, "o'quvchi A1 darajasida o'zini tanita oladi", "B2 darajasida rasmiy xat yoza oladi" kabi. Bu yondashuvda baholash kompetensiyalarning rivojlanish darajasini o'lchashga qaratiladi. Portfolio, loyiha himoyasi, amaliy topshiriqlar kabi authentic baholash usullari qo'llaniladi. O'quvchilarning real ehtiyojlari va kelajakdagi faoliyati hisobga olinadi. Masalan, biznes sohasida ishlamoqchi bo'lganlar uchun business sharq tili, akademik faoliyat bilan shug'ullanmoqchilar uchun academic sharq tili kabi yo'nalishlar ishlab chiqiladi.

Sharq tillarida kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish

Sharq tillarini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish uchun birinchi navbatda til kompetensiyalarini aniq belgilash zarur. European Common Framework of Reference (CEFR) ga o'xshash standartlar sharq tillari uchun ham ishlab chiqilgan va ulardan foydalanish mumkin. Darajali ta'lim tizimi yaratish muhim. A1 (boshlang'ich) dan C2 (professional) gacha bo'lgan darajalar aniq mezonlar bilan belgilanadi va har bir daraja uchun o'quvchi nima qila olishi kerakligi aniq ko'rsatiladi. Authentic vazifalar va loyihalar orqali kompetensiyalarni rivojlantirish amalga oshiriladi. O'quvchilar real hayotda duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni hal qilish orqali til kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Portfolio asosida baholash tizimi joriy qilinadi. O'quvchilar o'z ish namunalarini to'playdi va vaqt o'tishi bilan o'z rivojlanishini kuzatib boradi. Mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim komponent. O'quvchilar o'z o'rganish jarayonlarini rejalashtirish, monitoring qilish va baholash ko'nikmalarini egallaydi.

Individual ta'limning maqsad va tamoyillari

Individual ta'lim har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish degan ma'noni anglatadi. Bu yondashuv o'quvchilarning turli o'rganish uslublari, qobiliyat darajalari

va motivatsion omillariga e'tibor beradi. Individual ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat. Har bir o'quvchi noyob shaxs ekanligini tan olish va unga mos yondashuv qo'llash. O'quvchining oldingi bilim va tajribalarini yangi o'rganilayotgan material bilan bog'lash. O'quvchining o'rganish tezligi va uslubini hurmat qilish va unga mos sharoitlar yaratish. Individual ta'limda o'qituvchining roli juda muhim. O'qituvchi har bir o'quvchi bilan alohida ishlashi, uning ehtiyojlarini aniqlashi va mos strategiyalar ishlab chiqishi kerak. Bu yuqori darajadagi professional mahorat va sabr-toqatni talab qiladi.

Diagnostic baholash individual ta'limning muhim komponenti hisoblanadi. O'quvchining hozirgi bilim darajasi, qiyinchilik qilayotgan sohalari va kuchli tomonlari aniqlanadi. Individual o'rganish rejaları tuziladi va muntazam ravishda qayta ko'rib chiqiladi. Bu rejalar o'quvchining o'sishi bilan birga moslashtirib boriladi.

Sharq tillarida individual ta'limni tashkil etish

Sharq tillarini individual o'qitishda bir qancha maxsus yondashuvlar qo'llaniladi. Birinchi navbatda, o'quvchining til o'rganish maqsadlari aniq belgilanadi. Ba'zi o'quvchilar turizm, ba'zilar biznes, yana ba'zilar akademik maqsadlar uchun til o'rganishi mumkin. O'quvchining ona tili va madaniy kelib chiqishi hisobga olinadi. Masalan, arab tilidagi o'quvchi xitoy tilini o'rganishda boshqa yondashuvni talab qiladi, rus tilidagi o'quvchiga nisbatan.

Individual leksik xarita tuzish foydali usul hisoblanadi. Har bir o'quvchi o'z qiziqishlariga mos lug'at to'plamini rivojlantiradi. Masalan, san'at bilan qiziqqan o'quvchi san'at atamalarini ko'proq o'rganadi. Shaxsiy motivatorlarni aniqlash va ulardan foydalanish muhim. Ba'zi o'quvchilarni musiqa, ba'zilarini sport, yana ba'zilarini esa kino motivatsiya qilishi mumkin. Individual baholash mezonlari ishlab chiqiladi. Har bir o'quvchi o'z darajasi va imkoniyatlari asosida baholanadi, boshqalar bilan taqqoslanmaydi. Mentor o'qituvchi o'quvchi bilan doimiy aloqada bo'lib, unga yo'l-yo'riq beradi va qiyinchiliklar paydo bo'lganda yordam beradi.

Differensial ta'limning konseptuall asoslari

Differensial ta'lim o'quvchilar guruhini ularning qobiliyatlari, qiziqishlari va o'rganish uslublari bo'yicha kichik guruhlarga ajratish va har bir guruh uchun mos ta'lim dasturi ishlab chiqish metodidir. Bu yondashuv o'quvchilar orasidagi individual farqlarni hisobga oladi va har biriga optimal ta'lim sharoitini yaratishga harakat qiladi. Differensial ta'limning asosiy turlari mavjud. Qobiliyat bo'yicha differentsiatsiya - o'quvchilarni til o'rganish qobiliyatlari bo'yicha guruhlarga ajratish. Qiziqish bo'yicha differentsiatsiya - o'quvchilarning til o'rganishdagi maqsadlari va qiziqishlariga asoslangan guruhlashtirish.

O'rganish uslubi bo'yicha differentsiatsiya ham mavjud. Ba'zi o'quvchilar vizual, ba'zilar audio, yana ba'zilar kinetetik usulda yaxshi o'rganadi. Tezlik bo'yicha differentsiatsiya o'quvchilarning o'rganish tezligiga qarab tashkil etiladi. Differensial ta'limda moslashuvchan guruhlashtirish qo'llaniladi. Guruhlar qat'iy emas, o'quvchilar rivojlanish jarayonida guruhdan guruhga o'tishi mumkin. Turli xil topshiriqlar va materiallar tayyorlanadi. Har bir guruh uchun ularning darajasi va ehtiyojlariga mos keluvchi maxsus materiallar ishlab chiqiladi.

Sharq tillarida differensial ta'limni amalga oshirish

Sharq tillarini o'qitishda differensial ta'lim bir qancha yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin. Birinchi yo'l - darajali guruhlashtirish. O'quvchilar til bilish darajasiga qarab boshlang'ich, o'rta va ilg'or guruhlarga ajratiladi. Maqsadli guruhlashtirish ham samarali usul. Akademik maqsadlar uchun til o'rganuvchilar, biznes uchun o'rganuvchilar va umumiy madaniy rivojlanish uchun o'rganuvchilar alohida guruhlarda ta'lim olishi mumkin. Yosh xususiyatlari bo'yicha guruhlashtirish muhim omil hisoblanadi. Bolalar, o'smirlar va kattalar uchun har xil yondashuvlar va materiallar zarur.

Til o'rganish uslubi bo'yicha differentsiatsiya amalga oshiriladi. Grammatikani afzal ko'ruvchilar, kommunikativ yondashuvni yoqtiruvchilar va madaniy kontekstga qiziquvchilar turli guruhlarda o'qishlari mumkin. Vaqt bo'yicha moslashuvchanlik ham nazarda tutiladi. Ba'zi o'quvchilar intensiv kurslarni, ba'zilari esa uzoq muddatli sekin o'rganishni afzal ko'rishi mumkin. Texnologiya foydalanish darajasi bo'yicha ham differentsiatsiya mumkin. Ba'zi o'quvchilar an'anaviy usullarni, ba'zilari esa zamonaviy raqamli vositalarni afzal ko'rishi mumkin.

Loyiha asosidagi o'qitish (pbl) metodologiyasi

Loyiha asosidagi o'qitish (Project-based Learning - PBL) o'quvchilarning haqiqiy muammolarni hal qilish jarayonida bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishi asosida tashkil etilgan ta'lim metodidir. Bu yondashuv o'quvchilarni faol tadqiqotchi va yaratuvchiga aylantiradi. PBL ning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat. Haqiqiy muammolar yoki savollardan boshlanish. Loyihalar real hayotdan olingan muammolarni hal qilishga yo'naltiriladi. Uzun muddatli jarayon - loyihalar odatda bir necha hafta yoki oy davom etadi.

O'quvchilarning faol ishtiroki ta'minlanadi. Ular nafaqat ma'lumot qabul qiluvchilar emas, balki bilimni faol yaratuvchilardir. Hamkorlik va jamoaviy ish loyihaning muhim qismi hisoblanadi. Authentic mahsulot yaratish loyihaning yakuniy maqsadi. O'quvchilar o'z loyihalari natijasida haqiqiy, foydali mahsulot yoki yechim yaratishi kerak. Refleksiya va o'z-o'zini baholash jarayoni doimiy amalga oshiriladi. O'quvchilar o'z ish jarayonlarini tahlil qiladi va o'rganish natijalarini baholaydi.

Sharq tillarida PBL texnologiyasini qo'llash

Sharq tillarini o'qitishda PBL texnologiyasi juda samarali bo'lishi mumkin, chunki u tilni real kontekstda ishlatish imkoniyatini beradi va madaniy tushunchalarni ham rivojlantiradi. Madaniy tadqiqot loyihalari eng mos keluvchi turlardan biri. O'quvchilar ma'lum bir sharq mamlakatining madaniyati, tarixi yoki zamonaviy hayoti haqida chuqur tadqiqot olib boradi va natijalarini til orqali taqdim etadi. Media loyihalari ham keng qo'llaniladi. O'quvchilar sharq tilida blog yuriting, podcast tayyorlash, YouTube kanalini boshqarish yoki ijtimoiy tarmoqlarda kontent yaratish orqali til ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Biznes loyihalari amaliy jihatdan foydali. O'quvchilar sharq mamlakatlari bilan biznes rejasini ishlab chiqish, savdo-sotiq taklifnomasi tayyorlash yoki xalqaro hamkorlik loyihasini yaratish kabi vazifalarni bajaradi. San'at va ijod loyihalari emotsional jihatdan boy. O'quvchilar sharq tilida she'rlar yozish, qisqa hikoyalar yaratish, musiqiy asar ijro etish yoki teatr spektakli tayyorlash orqali tilning go'zal

tomonlarini o'zlashtiradi. Ijtimoiy loyihalar ma'suliyat hissini rivojlantiradi. O'quvchilar sharq mamlakatlaridagi ijtimoiy muammolarni o'rganish va ularni hal qilish yo'llarini taklif qilish orqali tilni ijtimoiy kontekstda qo'llash ko'nikmalarini egallaydi. Texnologik loyihalar zamonaviy ko'nikmalarni rivojlantiradi. O'quvchilar sharq tilida mobil ilovalar yaratish, veb-saytlar ishlab chiqish yoki raqamli kontent tayyorlash orqali til bilimlarini texnologiya bilan birlashtirishadi.

PBL da baholash va monitoring

Loyiha asosidagi o'qitishda baholash an'anaviy testlardan farq qiladi va ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Jarayon baholashi va natija baholashi birlashtiriladi. Formativ baholash loyiha davomida doimiy amalga oshiriladi. O'qituvchi o'quvchilarning ishlash jarayonini kuzatib boradi, yo'l-yo'riq beradi va kerakli tuzatishlarni o'z vaqtida kiritadi. Summativ baholash loyiha yakunida amalga oshiriladi. Yakuniy mahsulot, prezentatsiya va loyihaning umumiy sifati baholanadi. Ko'p manbaali baholash qo'llaniladi. O'qituvchi baholashi, o'z-o'zini baholash, tengdoshlar baholashi va tashqi ekspertlar baholashi birlashtirilib, obyektiv natija hosil qilinadi. Rubrik asosida baholash loyiha uchun maxsus mezonlar ishlab chiqiladi. Bu mezonlar oldindan o'quvchilarga ma'lum qilinadi, shunda ular o'z faoliyatlarini shu yo'nalishda rejalashtirishi mumkin. Portfolio orqali rivojlanishni kuzatish ham muhim element. O'quvchilar o'z loyiha jarayonidagi barcha ishlarini saqlab qoladi va o'z rivojlanishini ko'rishi mumkin. Refleksiya yozuvlari orqali o'quvchilar o'z o'rganish jarayonini tahlil qiladi. Ular nima o'rganganlarini, qanday qiyinchiliklarga duch kelganlarini va kelgusida qanday yaxshilash mumkinligini yozib boradi.

Texnologik vositalar va raqamli platformalar

Zamonaviy sharq tillari ta'limida texnologik vositalar muhim o'rin tutadi. Bu vositalar ta'limni samarali, qiziqarli va interactive qilishga yordam beradi. Learning Management Systems (LMS) platformalari orqali ta'lim jarayoni tizimli tarzda tashkil etiladi. Moodle, Blackboard, Canvas kabi platformalar orqali o'quvchilar materiallarni olishi, topshiriqlarni bajarishi va o'qituvchi bilan muloqot qilishi mumkin. Mobil ilovalar til o'rganishni qulaylashtiradi. Duolingo, Babbel, HelloTalk kabi ilovalar orqali o'quvchilar istalgan vaqt va joyda til o'rganishi mumkin.

Video konferensiya vositalar orqali ona tili egalari bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilish imkoniyati yaratiladi. Zoom, Skype, Google Meet kabi platformalar bu imkoniyatni beradi. Virtual va Augmented Reality (VR/AR) texnologiyalari immersiv ta'lim tajribasini yaratadi. O'quvchilar virtual ravishda sharq mamlakatlarini ziyorat qilishi, madaniy joylarni ko'rishi mumkin. Artificial Intelligence (AI) asosidagi vositalar shaxsiy o'qituvchi rolini bajaradi. ChatGPT, Claude kabi AI yordamchilari orqali o'quvchilar savollariga javob olishi, amaliyot qilishi mumkin. Digital Storytelling vositalar orqali o'quvchilar o'z hikoyalarini yaratishi va ijod qilishi mumkin. Bu ularning ijodiy fikrlash va til ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Madaniy kompetentlikni rivojlantirish

Sharq tillarini o'qitishda madaniy kompetentlik muhim o'rin tutadi, chunki til va madaniyat o'rtasida ajralmas bog'liqlik mavjud. Madaniy kompetentlik o'quvchilarning boshqa madaniyatlarni tushunish, hurmat qilish va ular bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini anglatadi. Madaniy kompetentlikning asosiy

komponentlari quyidagilardan iborat. Madaniy xabardorlik - boshqa madaniyatlar haqida bilim sahibi bo'lish. Madaniy sezgirlik - madaniy farqlarni anglash va ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish. Madaniy moslashuvchanlik - turli madaniy muhitlarda o'z xatti-harakatini moslashtira olish. Madaniy kompetentlikni rivojlantirish uchun turli strategiyalar qo'llaniladi. Madaniy taqqoslash mashqlari orqali o'quvchilar o'z madaniyati va o'rganayotgan til madaniyati o'rtasidagi farq va o'xshashliklarni tahlil qiladi.

Madaniy immersiya tajribalari orqali o'quvchilar boshqa madaniyat muhitiga to'liq sho'ng'ishi mumkin. Bu virtual sayohatlar, madaniy festivallarda qatnashish yoki madaniy almashinuv dasturlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Madaniy mahsulotlar (filmlar, musikalar, adabiyot asarlari, san'at asarlari) orqali o'quvchilar madaniyatning turli tomonlarini o'rganadilar. Madaniy mentorlik orqali o'quvchilar o'rganayotgan til madaniyati vakillar bilan bevosita muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Baholash va sifat kafolati

Sharq tillarini o'qitishda sifatli baholash tizimi muhim ahamiyatga ega. Baholash nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, balki ta'lim jarayonini yaxshilash maqsadida ham amalga oshiriladi. Authentic baholash real hayot vaziyatlarida til qo'llash qobiliyatini sinaydi. Bu yerda an'anaviy testlardan farqli o'laroq, o'quvchilar amaliy vazifalarni bajaradi. Formativ baholash ta'lim jarayoni davomida doimiy amalga oshirilib, o'quvchi va o'qituvchiga darhol fikr-mulohaza beradi. Bu o'rganish jarayonini yaxshilash uchun ishlatiladi.

Summativ baholash ma'lum davr yakunida o'quvchilarning erishgan natijalarini umumiy baholash uchun qo'llaniladi. Portfolio asosida baholash o'quvchilarning vaqt o'tishi bilan rivojlanish dinamikasini ko'rsatadi. Peer assessment (tengdoshlar baholashi) orqali o'quvchilar bir-birlarini baholashni o'rganadi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Self-assessment (o'z-o'zini baholash) o'quvchilarning o'z o'rganish jarayoni ustidan fikr yuritish va javobgarlik hissini rivojlantiradi.

Professional rivojlanish va uzluksiz ta'lim

Sharq tillari o'qituvchilarining professional rivojlanishi uzluksiz jarayon bo'lib, doimiy o'sish va takomillashishni talab qiladi. Bu soha tez rivojlanib bormoqda va yangi metodlar, texnologiyalar va yondashuvlar paydo bo'lmoqda.

Professional rivojlanishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat. Til bilimlarini muntazam yangilab turish - til doimiy rivojlanib turadi, yangi so'zlar, iboralar va qo'llanishlar paydo bo'ladi. Metodika va pedagogika bo'yicha bilimlarni yangilash muhim. Yangi o'qitish metodlari, texnologiyalari va yondashuvlari haqida bilim olish zarur. Texnologik ko'nikmalarni rivojlantirish zamonaviy ta'limning ajralmas qismi. Yangi dasturlar, platformalar va vositalardan foydalanishni o'rganish kerak. Tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanish o'qituvchining professional o'sishiga hissa qo'shadi. O'z amaliyotini tahlil qilish, natijalarni umumlashtirish va boshqalar bilan baham ko'rish muhim. Professional jamoalar va uyushmalarida faol ishtirok etish tajriba almashish va yangiliklar haqida bilishga yordam beradi. Xalqaro tajriba o'rganish va almashish dasturlarida qatnashish keng ko'lamli ko'nikmalar beradi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Pedagogik mahorat va o'qituvchining zamonaviy roli.
2. O'quvchi markazidagi ta'lim (Learner-centered learning)
3. Kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuv
4. Individual va differensial ta'lim
5. PBL (Project-based learning) texnologiyasi

2-mavzu: STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasi. (2 soat)

STEAM yondashuvi asosida til, madaniyat va fanlar integratsiyasi. Sharq tillarini o'qitishda raqamli texnologiyalar va multimedia vositalari. Masofaviy va aralash (blended learning) ta'limda Sharq tillarini o'qitish. Bloom taksonomiyasi asosida yuqori darajali fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Sharq tillari darslarida tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish.

STEAM YONDASHUVI ASOSIDA TIL, MADANIYAT VA FANLAR INTEGRATSIYASI

STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) zamonaviy ta'limda fanlararo integratsiyani ta'minlaydigan eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Sharq tillarini o'qitishda bu yondashuvni qo'llash orqali tilni yolg'iz o'rganish o'rniga, uni boshqa fanlar va san'at sohalari bilan chambarchas bog'lab o'rganish imkoniyati yaratiladi.

STEAM yondashuvining asosiy komponentlari:

Sharq tillari kontekstida STEAM yondashuvini qo'llashda har bir komponentning o'ziga xos vazifasi mavjud. Science (fan) komponenti orqali tilni tabiiy fanlar materiallari asosida o'rganish amalga oshiriladi. Masalan, xitoy tilini o'qitishda an'anaviy xitoy shifokarligi, hindiy tilni o'qitishda yoga va ayurveda, yapon tilini o'qitishda texnologiya va robotexnika mavzulari orqali til o'rganish kuzatiladi.

Technology (texnologiya) komponenti zamonaviy raqamli vositalar va dasturlardan foydalanishni nazarda tutadi. Bu yerda til o'rganuvchilar turli mobile ilovalar, AI asosidagi tarjimon dasturlari, virtual haqiqat texnologiyalari va onlayn platformalar orqali til amaliyoti olib borishadi.

Engineering (muhandislik) komponenti loyiha asosidagi ishlar orqali amalga oshiriladi. Talabalar Sharq tillari yordamida texnik hujjatlar bilan ishlash, dizayn loyihalari yaratish va muhandislik yechimlarini taqdim etish ko'nikmalarini egallaydilar.

Arts (san'at) komponenti Sharq madaniyatining boy san'at an'alarini til o'rganish jarayoniga jalb qilishni o'z ichiga oladi. Kaligrafiya, rasmchilik, musiqa, raqslar va teatr san'ati orqali tilni chuqur o'zlashtirish imkoniyati yaratiladi.

Mathematics (matematika) komponenti raqamlar tizimi, geometrik shakllar, matematik amallar va mantiqiy fikrlashni Sharq tillari orqali o'rganishni nazarda tutadi.

Fanlararo integratsiyaning amaliy qo'llanilishi:

Fanlararo integratsiya jarayonida Sharq tillari darslariga turli fanlardan materiallar kiriti ladi. Masalan, tarix darsida Ipak yo'li haqidagi ma'lumotlarni o'zbek, rus va ingliz tillarida o'rgangandan so'ng, xitoy va arab tillari orqali ham shu mavzuni o'rganish orqali to'liq tasavvur hosil qilinadi.

Geografiya fanidan foydalanib, Sharq mamlakatlarining joylashuvi, iqlimi, tabiiy boyliklari haqidagi ma'lumotlarni o'sha davlatlarning tillari orqali o'rganish amalga oshiriladi. Bu jarayon orqali talabalar nafaqat til, balki mamlakat haqidagi keng qamrovli bilimlarni ham egallaydilar.

Biologiya fanidan foydalanib, Sharq madaniyatida muhim o'rin tutuvchi o'simlik va hayvonlar haqidagi ma'lumotlarni ularning ona tillarida o'rganish, tabiat bilan bog'liq maqol va matallar orqali til boyligini kashf etish imkoniyati yaratiladi.

Madaniyat va til o'rtasidagi bog'liqlik:

Har bir Sharq tili o'zining madaniy kontekstida shakllangan va rivojlangan. Til o'rganish jarayonida madaniy komponentni e'tiborsiz qoldirish tilni to'liq o'zlashtirish imkoniyatini cheklaydi. Sharq madaniyatlarida mavjud bo'lgan odob-axloq qoidalari, ijtimoiy munosabatlar, an'anaviy bayramlar, diniy e'tiqodlar va hayot tarzi til orqali o'z aksini topadi.

Xitoy madaniyatida konfutsiylik ta'limotining ta'siri, yapon madaniyatida sintoizm va buddizm falsafasining o'rni, arab madaniyatida islom dinining ta'siri til tuzilmasida, so'z boyligida va nutq madaniyatida o'z ifodasini topadi.

SHARQ TILLARINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA MULTIMEDIA VOSITALARI

Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning roli kun sayin ortib bormoqda. Sharq tillarini o'qitishda bu texnologiyalar ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu tillarning murakkab yozuv tizimlari, tovush tuzilmalari va madaniy kontekstlari an'anaviy usullar bilan to'liq o'rganilishi qiyin.

Zamonaviy dasturiy ta'minot va platformalar:

Mobile ilovalar Sharq tillarini o'rganishda inqilob yaratdi. Duolingo, Memrise, HelloChinese, JapanesePod101, ArabicPod101 kabi ilovalar orqali talabalar istalgan vaqt va joyda til amaliyoti olib borish imkoniyatiga ega. Bu ilovalar gamifikatsiya elementlarini qo'llash orqali o'rganish jarayonini qiziqarli va motivatsion qiladi.

Artificial Intelligence (AI) asosidagi dasturlar til o'rganish jarayonini shaxsiylashtirishga yordam beradi. ChatGPT, Bard va boshqa AI chatbotlari bilan Sharq tillarida suhbat olib borish, grammatik xatolarni tuzatish va nutqni takomillashtirish imkoniyatlari yaratilgan.

Virtual va Augmented Reality texnologiyalari Sharq madaniyati muhitini sinf xonasiga olib kirish imkonini beradi. VR ko'zoynaklar orqali talabalar Pekin, Tokio, Dehli kabi shaharlarni virtual ravishda ziyorat qilish, an'anaviy bozorlarni ko'rib chiqish va mahalliy aholi bilan muloqot qilish tajribasini olishadi.

Multimedia vositalarining turlari va qo'llanilishi:

Video materiallar Sharq tillarini o'qitishda eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. YouTube, Netflix, Viki kabi platformalardagi subtitirli filmlar, seriallar va dokumental filmlar orqali talabalar haqiqiy nutq namunalari bilan tanishishadi. Bu jarayon orqali nafaqat til, balki madaniyat, urf-odatlar va kundalik hayot haqida ham keng ma'lumot oladilar.

Podcast va audio materiallar tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda muhimdir. Spotify, Apple Podcasts va boshqa platformalardagi Sharq tillaridagi podcastlar orqali talabalar turli mavzularda suhbatlarni tinglash, aksent va talaffuz xususiyatlarini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Interaktiv lug'atlar va tarjimon dasturlari Google Translate, Yandex Translate, Pleco (xitoy tili uchun), Yomiwa (yapon tili uchun) kabi dasturlar orqali talabalar tezkor tarjima, so'zlarning talaffuzi va ma'nosini o'rganish imkoniyatiga ega.

Raqamli ta'limning afzalliklari va cheklovlari:

Raqamli texnologiyalarning eng katta afzalliklaridan biri shaxsiy o'rganish rejimini tashkil etish imkoniyatidir. Har bir talaba o'zining bilim darajasi, o'rganish tezligi va qiziqishlariga mos ravishda materiallarni tanlash va o'rganish imkoniyatiga ega.

Shuningdek, raqamli vositalar orqali keng auditoriyaga murojaat qilish, geografik cheklovlarni bartaraf etish va xarajatlarni kamaytirish mumkin. Lekin bu texnologiyalarning ba'zi cheklovlari ham mavjud. Texnik jihatdan tayyorgarlik talabi, internet aloqasiga bog'liqlik va jonli muloqotning kamayishi kabi muammolar paydo bo'lishi mumkin.

MASOFAVIY VA ARALASH (BLENDED LEARNING) TA'LIMDA SHARQ TILLARINI O'QITISH

COVID-19 pandemiyasi natijasida masofaviy ta'lim butun dunyo bo'ylab keng tarqaldi. Sharq tillarini o'qitishda ham ushbu format o'z samaradorligini ko'rsatdi. Masofaviy ta'limning o'ziga xos xususiyatlari va aralash ta'lim modellarining qo'llanilishi yangi imkoniyatlar yaratdi.

Masofaviy ta'limning tashkiliy asoslari:

Masofaviy formatda Sharq tillarini o'qitish uchun maxsus platformalar va metodikalar ishlab chiqildi. Zoom, Microsoft Teams, Google Meet kabi platformalar orqali onlayn darslar o'tkaziladi. Bu darslar davomida ekranni ulashish, virtual taxtalar, chatlar va interaktiv o'yinlar qo'llaniladi.

Asinxron o'rganish uchun LMS (Learning Management System) tizimlari ishlatiladi. Canvas, Blackboard, Moodle kabi platformalar orqali talabalar video darslarni tomosha qilish, topshiriqlarni bajarish va baholarni kuzatish imkoniyatiga ega.

Aralash ta'limning modellari:

Station Rotation modeli bo'yicha talabalar turli stantsiyalarda navbat bilan ishlaydilar. Bir stantsiyada onlayn materiallar bilan ishlash, ikkinchisida o'qituvchi bilan bevosita muloqot, uchinchisida jamoaviy loyiha ustida ishlash kabi faoliyatlar tashkil etiladi.

Flipped Classroom (teskari sinf) modelida talabalar nazariy materiallarni uyda o'rganadilar, darsda esa amaliy mashg'ulotlar, muhokamalar va loyiha ishlariga vaqt sarflaydilar. Bu model Sharq tillarini o'qitishda juda samarali, chunki grammatika

qoidalarini uyda o'rganib, darsda so'zlashish va yozish amaliyotiga ko'proq vaqt ajratish mumkin.

Individual Rotation modelida har bir talaba o'zining shaxsiy o'rganish rejimiga ega bo'ladi. Bu model Sharq tillarini o'rganishda ayniqsa muhim, chunki har bir talabaning oldingi bilim darajasi va o'rganish tezligi turlicha bo'lishi mumkin.

Masofaviy ta'limda til ko'nikmalarini rivojlantirish:

Tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun podcast, video darslar, onlayn radio stansiyalari va virtual konsertlardan foydalaniladi. Talabalar turli regional aksentlar va nutq uslublari bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun video konferensiyalar, rekord qilingan nutq mashqlari va AI chatbotlar bilan suhbat qilish kabi usullar qo'llaniladi. Flipgrid kabi platformalar orqali talabalar o'z nutqlarini rekord qilib, boshqalar bilan almashish imkoniyatiga ega.

O'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun elektron kitoblar, onlayn gazetalar, bloglar va ijtimoiy tarmoqlardagi kontentlar ishlatiladi. Raqamli lug'atlar va tarjimon dasturlari orqali noma'lum so'zlarni tezda o'rganish imkoniyati yaratiladi.

Yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun onlayn blogging platformalari, forumlarda ishtirok etish va elektron pochta orqali muloqot qilish kabi faoliyatlar tashkil etiladi.

BLOOM TAKSONOMIYASI ASOSIDA YUQORI DARAJALI FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan taksonomiya ta'lim maqsadlarini olti darajaga bo'lib, har bir darajaning o'ziga xos xususiyatlarini belgilaydi. Sharq tillarini o'qitishda Bloom taksonomiyasini qo'llash orqali nafaqat til bilimini, balki yuqori darajali kognitiv ko'nikmalarni ham rivojlantirish mumkin.

Taksonomiyaning pastki darajalari:

Eslab qolish (Remember) darajasida talabalar Sharq tillarining asosiy elementlarini yodlab olishadi: harflar, so'zlar, grammatik qoidalar, asosiy iboralar. Bu bosqichda takrorlash, yodlash va reproduksiya qilish faoliyatlari asosiy o'rin tutadi.

Tushunish (Understand) darajasida talabalar o'rganilayotgan materialning ma'nosini anglashadi. Sharq tillarida bu darajada so'z va iboralarining ma'nosini tushunish, matnni tarjima qilish, asosiy g'oyani ajratib olish kabi faoliyatlar amalga oshiriladi.

Qo'llash (Apply) darajasida talabalar olgan bilimlarni yangi vaziyatlarda ishlatishadi. Bu darajada grammatik qoidalarni amaliyotda qo'llash, yangi so'zlarni gaplarda ishlatish, oddiy dialog qurish kabi mashqlar bajariladi.

Yuqori darajali kognitiv faoliyat:

Tahlil qilish (Analyze) darajasida talabalar murakkab matnlarni tarkibiy qismlariga ajratish, grammatik strukturalarni tahlil qilish, madaniy kontekstni o'rganish kabi ishlarni bajarishadi. Sharq tillarida bu darajada hieroglif tuzilmalarini tahlil qilish, so'zlarning etimologiyasini o'rganish, nutq uslublari farqlash kabi faoliyatlar kuzatiladi.

Baholash (Evaluate) darajasida talabalar turli materiallar va yondashuvlarni tanqidiy baholash ko'nikmalarini egallaydilar. Bu darajada turli tarjima variantlarini

solishtirish, adabiy asarlarni baholash, madaniy farqlarni tahlil qilish kabi ishlar bajariladi.

Yaratish (Create) eng yuqori daraja bo'lib, bu yerda talabalar yangi mahsulot yaratishadi. Sharq tillarida she'r yozish, hikoya yaratish, prezentatsiya tayyorlash, o'z blogini yuritish kabi ijodiy ishlar amalga oshiriladi.

Amaliy qo'llash strategiyalari:

Har bir daraja uchun maxsus savol turlari va faoliyat shakllari ishlab chiqilgan. Masalan, "Eslab qolish" darajasi uchun "Kim?", "Nima?", "Qayerda?" kabi oddiy savollar qo'yiladi. "Yaratish" darajasi uchun esa "Loyiha yarating", "Yangi variant taklif qiling", "O'z yechimingizni ishlab chiqing" kabi topshiriqlar beriladi.

Sharq tillarini o'qitishda Bloom taksonomiyasini qo'llashda navbatma-navbat progressiya muhim. Har bir daraja oldingi darajaning ustiga quriladi va yangi ko'nikmalar qo'shiladi.

SHARQ TILLARI DARSLARIDA TANQIDIY VA IJODIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH

Tanqidiy va ijodiy fikrlash XXI asr ko'nikmalarining eng muhim qismlari hisoblanadi. Sharq tillarini o'qitish jarayonida bu ko'nikmalarni rivojlantirish orqali talabalar nafaqat tilni, balki hayotda kerakli bo'lgan aqliy faoliyat usullarini ham egallaydilar.

Tanqidiy fikrlashning asosiy komponentlari:

Tanqidiy fikrlash ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Sharq tillarida bu ko'nikma turli matnlarni o'qish, ularning haqiqiylikni tekshirish va turli nuqtai nazarlarni solishtirish orqali rivojlantiriladi.

Sabab-natija bog'lanishlarini o'rnatish tanqidiy fikrlashning muhim qismidir. Sharq madaniyatlarida mavjud bo'lgan muammolarni tahlil qilish, ularning kelib chiqish sabablarini o'rganish va mumkin bo'lgan yechimlarni taklif qilish orqali bu ko'nikma rivojlantiriladi.

Ma'lumotlarning ishonchliligini baholash zamonaviy axborot asrida juda muhimdir. Sharq tillaridagi turli manbalarni tahlil qilish, ularning obyektivligini baholash va noto'g'ri ma'lumotlarni aniqlash ko'nikmalari shakllantiriladi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish usullari:

Brainstorming texnikasi orqali talabalar biror mavzu yuzasidan ko'plab g'oyalar ishlab chiqishadi. Sharq tillarida mavzuga oid so'z va iboralarni to'plash, yangi hikoya g'oyalarini yaratish, muammolarga ijodiy yechimlar topish kabi faoliyatlar amalga oshiriladi.

Mind mapping (aqliy xaritalar) usuli orqali talabalar o'z fikrlarini vizual tarzda tashkil etishadi. Sharq tillaridagi mavzularni o'rganishda bu usul juda samarali, chunki hieroglif va arab yozuvlari vizual xotira bilan chambarchas bog'liq.

Role-playing (rol o'ynash) usuli orqali talabalar turli holatlarni modellashtirish va ijodiy yechimlar topish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Sharq madaniyatlaridagi an'anaviy vaziyatlarni o'ynash orqali madaniy tushuncha va til ko'nikmalari bir vaqtda rivojlanadi.

Amaliy mashqlar va topshiriqlar:

Debat va muhokamalar tashkil etish orqali talabalar o'z fikrlarini himoya qilish va boshqalarning dalillarini tanqidiy baholash ko'nikmalarini egallaydilar. Sharq mamlakatlarining dolzarb muammolari yuzasidan munozaralar o'tkazish bu jarayonni yanada samarali qiladi.

Loyiha asosidagi o'rganish (Project-Based Learning) orqali talabalar mustaqil tadqiqot olib borish, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, natijalarni taqdim etish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Ijodiy yozish mashqlari - hikoyalar, she'rlar, esselar yozish orqali talabalar o'z fikr va his-tuyg'ularini Sharq tillarida ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Baholash va monitoring:

Tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini baholash uchun maxsus mezonlar ishlab chiqiladi. Rubrikalar yordamida talabalarning tahlil qilish, sintez qilish, baholash va ijodkorlik darajasi aniqlanadi.

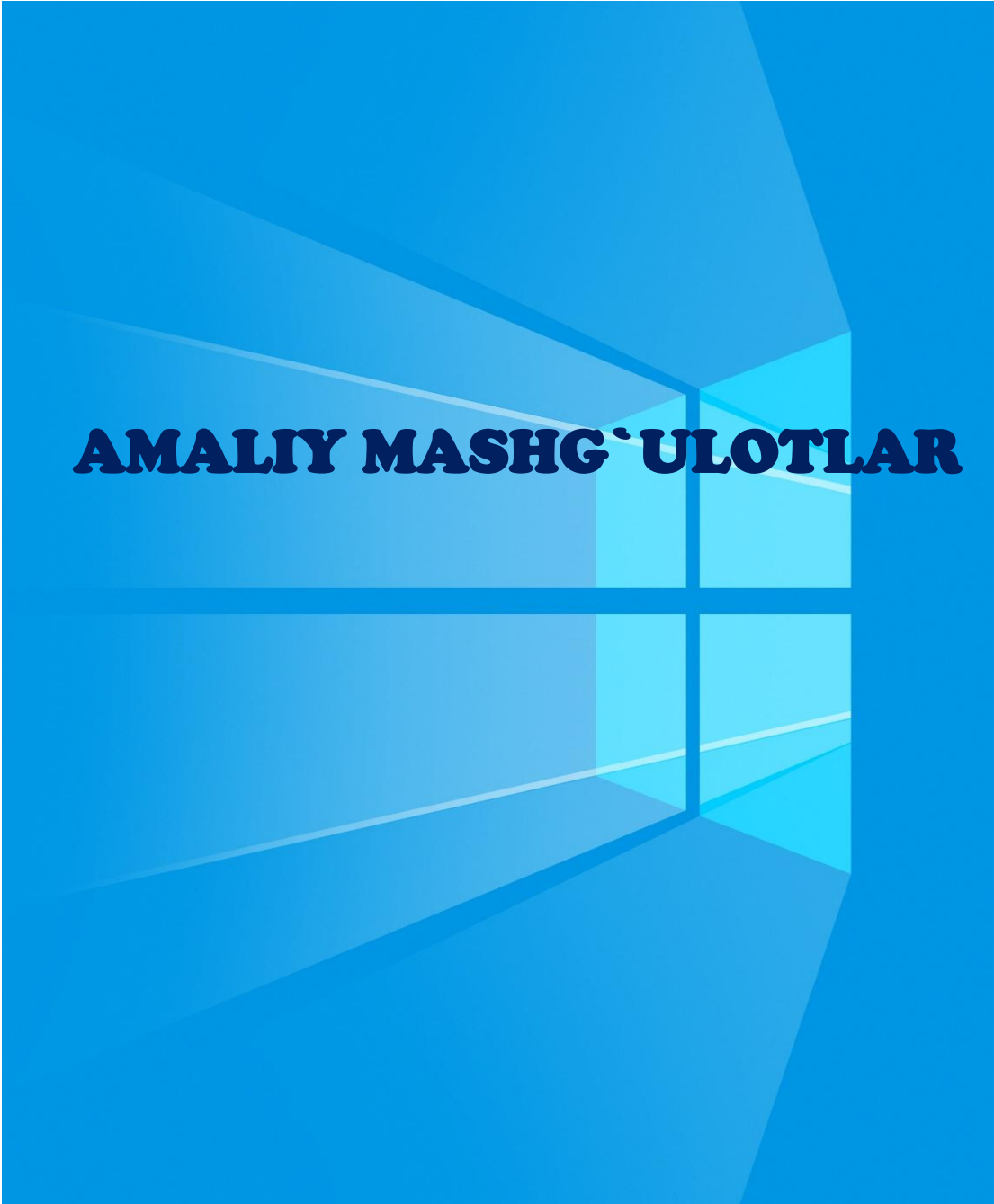
Portfel (portfolio) usuli orqali talabalarning vaqt davomida qanday rivojlanganligi kuzatiladi. Ular o'zlarining eng yaxshi ishlarini to'playdilar va o'z rivojlanish jarayonini tahlil qiladilar.

O'z-o'zini baholash (self-assessment) va tengdoshlarni baholash (peer-assessment) usullari orqali talabalar o'zlarining va boshqalarning ishlarini tanqidiy baholash ko'nikmalarini egallaydilar.

Texnologiya va innovatsion yondashuvlar:

Zamonaviy texnologiyalar tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Virtual reallik muhitlari orqali Sharq madaniyatlarini chuqur o'rganish, AI yordamchilari bilan munozara qilish va onlayn hamkorlik platformalari orqali global loyihalarda ishtirok etish imkoniyatlari yaratilgan.

Gamifikatsiya elementlari - o'yinlashtirish orqali o'rganish jarayonini qiziqarli va motivatsion qilish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus o'yinlar va simulyatsiyalar yaratilgan.

AMALIY MASHG'ULOTLAR

IV. AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-AMALIY MASHG'ULOT: MATN TAHLILI, TARJIMA VA INTERPRETATSIYA ORQALI TAHLILIIY FIKRLASH

Matn tahlilining nazariy asoslari va amaliy qo'llanilishi

Sharq tillarida matn tahlili murakkab kognitiv jarayon bo'lib, u tilni chuqur tushunish, madaniy kontekstni anglash va tahliliiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Matn tahlili jarayoni bir necha bosqichdan iborat bo'lib, har biri o'ziga xos vazifalar va maqsadlarga ega.

Dastlabki bosqichda talabalar matnning umumiy mazmunini tushunishga harakat qiladilar. Bu jarayonda kontekst haqida taxminlar qilish, asosiy g'oyani aniqlash va matnning janri haqida fikr yuritish muhim ahamiyat kasb etadi. Sharq tillaridagi matnlar ko'pincha madaniy konotatsiyalarga boy bo'lganligi sababli, talabalar nafaqat til bilimini, balki madaniy kompetensiyani ham qo'llashlari kerak.

Ikkinchi bosqichda batafsil tahlil amalga oshiriladi. Bu yerda grammatik tuzilmalar, leksik birliklar, stilistik vositalar va pragmatik ma'nolar o'rganiladi. Sharq tillarining o'ziga xos xususiyatlari, masalan, xitoy tilidagi tonlar, arab tilidagi uch harfli ildizlar, yapon tilidagi keigo (hurmat tizimi) kabi elementlar alohida e'tibor talab qiladi.

Tarjimaning turlari va strategiyalari

So'zma-so'z tarjima boshlang'ich darajadagi o'quvchilar uchun zarur bo'lsa-da, ilg'or darajalarda ekvivalent tarjima va adaptiv tarjima usullari qo'llaniladi. Ekvivalent tarjima jarayonida ma'noning to'liq uzatilishiga e'tibor beriladi, til strukturalari farqiga qaramay.

Madaniy tarjima ayniqsa muhim bo'lib, u Sharq madaniyatiga xos tushunchalar, an'analar va ijtimoiy munosabatlarni maqsad tildagi ekvivalentlar orqali uzatishni nazarda tutadi. Masalan, yapon "ikigai" tushunchasi, xitoy "guanxi" kontseptsiyasi yoki arab "tawhid" g'oyasi kabi atamalarni tarjima qilishda madaniy kontekst juda muhim.

Interpretativ tarjima eng yuqori daraja hisoblanib, u nafaqat so'zlarni, balki matnning chuqur ma'nolarini, yashirin xabarlarini va pragmatik ta'sirlarini uzatishni talab qiladi. Bu jarayonda tarjimon ijodiy yondashuv qo'llab, maqsad auditoriya uchun eng mos uslubni tanlaydi.

Tahliliiy fikrlashni rivojlantirish strategiyalari

Savol-javob texnikasi orqali talabalar matnning turli jihatlarini chuqur o'rganishadi. "Kim?", "Nima?", "Qayerda?", "Qachon?" kabi oddiy savollardan boshlab, "Nega?", "Qanday qilib?", "Nima uchun shunday yozilgan?" kabi murakkab savollar beriladi.

Taqqoslash va qarama-qarshilik usuli orqali talabalar turli matnlar, uslublar va yondashuvlarni tahlil qiladilar. Masalan, klassik va zamonaviy adabiy asarlarni solishtirish, turli mintaqaviy uslublarni taqlil qilish yoki bir xil mavzuda yozilgan turli mualliflarning ishlarini tahlil qilish.

Sintez va umumlashtirish jarayonida talabalar alohida elementlardan umumiy xulosalar chiqarishadi. Bu ko'nikma ayniqsa ilg'or darajadagi talabalar uchun muhim bo'lib, ular murakkab matnlarning asosiy g'oyalarni ajratib olish va ularni o'z so'zlari bilan ifodalash qobiliyatini egallashlari kerak.

Sharq tillarini o'qitishda amaliy mashg'ulotlar metodikasi

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etiladigan amaliy mashg'ulotlarda real hayotiy vaziyatlar modellashtirilib, talabalar til ko'nikmalarini amaliy qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu yondashuv nafaqat grammatik to'g'rilikka, balki muloqot samaradorligiga ham e'tibor beradi.

Vazifaga yo'naltirilgan o'qitish (Task-Based Learning) usulida talabalar aniq vazifalarni bajarish orqali til o'rganadilar. Masalan, xitoy tilidagi menyu tarjima qilish, arab tilida biznes xati yozish yoki yapon tilida suhbat olib borish kabi amaliy vazifalar beriladi.

Jamoaviy ishlash orqali talabalar bir-birlaridan o'rganish, fikr almashish va hamkorlikda muammolarni hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu usul ayniqsa Sharq madaniyatlarida muhim bo'lgan jamoaviylik ruhini rivojlantirishga yordam beradi.

Tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol usullar

Progressiv tinglash usulida talabalar bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi audio materiallar bilan ishlaydilar. Dastlab oddiy dialoglar, keyin rasmiy nutqlar, nihoyat mahalliy aksentlar va tez nutq bilan tanishtiriladi.

Selektiv tinglash strategiyasi orqali talabalar aniq ma'lumotlarni ajratib olish ko'nikmalarini egallaydilar. Buning uchun ular audio materialdan ma'lum faktlar, raqamlar, nomlar yoki tarixlarni topish topshiriqlari bajarishadi.

Intensiv tinglash jarayonida talabalar kichik audio parchalarini bir necha marta tinglash orqali har bir so'z va iborani tushunishga harakat qiladilar. Bu usul talaffuz va intonatsiya xususiyatlarini o'rganishda ayniqsa samarali.

Gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun kontrollashtirilgan amaliyotdan erkin muloqotga o'tish strategiyasi qo'llaniladi. Dastlab takroriy mashqlar, keyin yo'naltirilgan dialoglar va nihoyat mustaqil nutq mashqlari beriladi.

Rolli o'yinlar va situatsion mashqlar orqali nutq kompetensiyasi

Rolli o'yinlar Sharq tillarini o'qitishda juda samarali usul hisoblanadi, chunki ular madaniy kontekstni tabiiy ravishda o'z ichiga oladi. Talabalar turli ijtimoiy rollarni o'ynash orqali turli nutq uslublarini egallashadi.

Rasmiy va norasmiy muloqot o'rtasidagi farqni o'rganish uchun turli situatsiyalar yaratiladi. Masalan, do'st bilan suhbat, ustoz bilan muloqot, ishbilarmonlik uchrashuvlari yoki rasmiy tadbirlarda nutq so'zlash kabi vaziyatlar modellashtiradi.

Madaniy situatsiyalar orqali talabalar Sharq davlatlarining o'ziga xos an'analari bilan tanishadilar. Choy marosimi, hurmat ko'rsatish usullari, bayram tabriklari, biznes adabi kabi madaniy elementlar rolli o'yinlar orqali o'rgatiladi.

Muammoli vaziyatlar hal qilish orqali talabalar til yordamida ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini egallaydilar. Bu jarayonda ular nafaqat tilni, balki madaniy jihatdan muvofiq yechimlar topish qobiliyatini ham rivojlantiradilar.

Sharq tillarida test topshiriqlarini loyihalash metodikasi

Test topshiriqlarini loyihalashda birinchi navbatda maqsadni aniq belgilash zarur. Har bir test ma'lum ko'nikmalarni baholash uchun mo'ljallanganligi sababli, test yaratuvchi aniq bilishi kerak - nima baholanmoqda va qanday darajada.

Ko'p variantli savollar (multiple choice) Sharq tillarida leksik bilimni, grammatik tushunchalarni va o'qib tushunish qobiliyatini baholash uchun ishlatiladi. Bu turdagi savollar tez baholanishi va obyektiv natija berishi bilan afzallik qiladi.

Ochiq savollar (open-ended questions) talabalarning ijodiy fikrlash va mustaqil ifoda qilish qobiliyatlarini baholash uchun qo'llaniladi. Bu turdagi topshiriqlar essay yozish, tahlil qilish va sintez qilish ko'nikmalarini tekshirishda samarali.

Amaliy topshiriqlar (performance-based tasks) real hayotiy vaziyatlarni modellashtiradi va talabalarning til ko'nikmalarini amaliy qo'llash qobiliyatini baholaydi. Masalan, prezentatsiya tayyorlash, intervyu berish yoki muammoli vaziyatni hal qilish.

Muammoli topshiriqlar asosida til kompetensiyasini rivojlantirish

Muammoli o'qitish (Problem-Based Learning) usuli talabalarni faol fikrlashga undaydi va til o'rganish jarayonini yanada mazmunli qiladi. Bu yondashuvda tilni o'rganish maqsad emas, balki muammoni hal qilish vositasi hisoblanadi.

Haqiqiy hayotiy muammolar talabalarning qiziqishini uyg'otadi va motivatsiyani oshiradi. Masalan, Sharq mamlakatlaridagi ekologik muammolar, ijtimoiy masalalar yoki iqtisodiy vaziyatlar haqida tadqiqot olib borish.

Jamoaviy loyihalar orqali talabalar hamkorlik qilish, mas'uliyatni bo'lish va bir-birlaridan o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayon Sharq madaniyatlaridagi jamoaviylik prinsiplariga ham mos keladi.

Interdissiplinar yondashuv orqali til boshqa fanlar bilan bog'lanadi. Tarix, geografiya, madaniyat, iqtisodiyot kabi sohalaridan olingan muammolar til o'rganish jarayonini boyitadi va kengaytiradi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Matn tahlilining bosqichlari va strategiyalari
2. Tarjima turlari va ularning qo'llanilishi
3. Tahliliy fikrlashni rivojlantirish usullari
4. Rolli o'yinlar va situatsion mashqlar metodikasi
5. Test topshiriqlarini loyihalash va muammoli topshiriqlar

2-AMALIY MASHG'ULOT: DIAGNOSTIK BAHOLASH ORQALI O'QUVCHI EHTYOJLARINI ANIQLASH

Diagnostik baholashning maqsadlari va vazifalari

Diagnostik baholash ta'lim jarayonining dastlabki bosqichida amalga oshiriladigan baholash turi bo'lib, u talabalarning hozirgi bilim darajasini, qobiliyatlarini va o'rganish ehtiyojlarini aniqlash maqsadini ko'zda tutadi. Sharq tillarini o'qitishda diagnostik baholash ayniqsa muhim, chunki bu tillarda turli yozuv tizimlari, murakkab grammatika va madaniy xususiyatlar mavjud.

Boshlang'ich bilimlarni baholash orqali o'qituvchi har bir talabaning qaysi darajadan boshlashi kerakligini aniqlaydi. Sharq tillarida bu jarayon yanada murakkab, chunki ba'zi talabalar alfabetni bilishlari mumkin, biroq gapirish qobiliyatiga ega emaslar, yoki aksincha.

Individual farqlarni aniqlash diagnostik baholashning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Talabalar turli xil o'rganish uslublariga ega bo'lishi mumkin - ba'zilari vizual, ba'zilari audio, ba'zilari esa kinesthetic o'rganish usullarini afzal ko'rishadi.

Diagnostik baholash vositalari va usullari

Oldindan tayyorlangan testlar (pre-tests) talabalarning umumiy til darajasini tez va samarali baholash imkonini beradi. Bu testlar odatda grammatika, leksika, o'qish va tinglash ko'nikmalarini qamrab oladi.

Og'zaki intervyular talabalarning gapirish qobiliyati, talaffuzi va spontan muloqot qilish darajasini baholash uchun o'tkaziladi. Sharq tillarida bu ayniqsa muhim, chunki tonlar, intonatsiya va madaniy kontekst juda muhim rol o'ynaydi.

Portfolio tahlili talabalarning oldingi ishlarini, sertifikatlarini va til o'rganish tajribasini o'rganish orqali amalga oshiriladi. Bu usul talabaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

O'zini baholash anketalari (self-assessment questionnaires) talabalarning o'zlarini qanday baholashlarini va qaysi sohalarida qiyinchilik sezishlarini aniqlash uchun ishlatiladi. Bu ma'lumotlar objektiv testlar natijalarini to'ldiradi.

O'quvchi ehtiyojlarini tahlil qilish

Til o'rganish maqsadlarini aniqlash har bir talaba nima uchun Sharq tilini o'rganayotganligini tushunish imkonini beradi. Ba'zilar akademik maqsadlarda, ba'zilar biznes uchun, ba'zilar esa shaxsiy qiziqish uchun o'rganishadi.

Vaqt imkoniyatlari va cheklovlarni hisobga olish ta'lim rejasini individuallashtirish uchun zarur. Ba'zi talabalar intensiv kurslarni, ba'zilari esa uzoq muddatli va sekin o'rganishni afzal ko'rishadi.

Madaniy fondni baholash talabalarning Sharq madaniyatlari haqidagi bilim darajasini aniqlashga yordam beradi. Bu bilim til o'rganish jarayonini sezilarli darajada tezlashtirishi yoki sekinlashtirishi mumkin.

Diagnostik natijalarni talqin qilish va qo'llash

Natijalarni tahlil qilish jarayonida statistik ma'lumotlar bilan bir qatorda, har bir talabaning individual xususiyatlari ham hisobga olinadi. Bu tahlil asosida guruh va individual ta'lim rejaları tuziladi.

Darajalar bo'yicha guruhlashtirish diagnostik baholash natijalariga asoslanib amalga oshiriladi. Bir xil yoki yaqin darajadagi talabalarni birlashtirib, samarali ta'lim muhiti yaratiladi.

Individual rivojlanish rejaları har bir talaba uchun alohida tuziladi. Bu rejalar talabaning kuchli tomonlariga tayanib, zaif tomonlarini mustahkamlashga qaratiladi.

Formatif baholash va qayta aloqa metodlari

Formatif baholash ta'lim jarayoni davomida doimiy ravishda amalga oshiriladi va o'qitish metodlarini tuzatishga yordam beradi. Bu baholash turi summativ baholashdan farqli o'laroq, baholar qo'yish emas, balki o'rganish jarayonini yaxshilash maqsadini ko'zda tutadi.

Doimiy monitoring orqali o'qituvchi talabalarning rivojlanish dinamikasini kuzatib boradi. Bu jarayon haftalik testlar, og'zaki so'rovlar, vazifalar bajarish sifati kabi turli ko'rsatkichlar orqali amalga oshiriladi.

Qayta aloqa (feedback) formatif baholashning eng muhim qismi hisoblanadi. Sifatli qayta aloqa aniq, konstruktiv va amaliy bo'lishi kerak. Sharq tillarida qayta aloqa berish madaniy xususiyatlarni ham hisobga olishni talab qiladi.

Qayta aloqaning turlari va texnikalari

Verbal qayta aloqa dars paytida beriladi va talabalarning qilgan xatolarini tezda tuzatish imkonini beradi. Sharq tillarida bu ayniqsa muhim, chunki talaffuz xatolari tezda mustahkamlanib qolishi mumkin.

Yozma qayta aloqa batafsil va puxta tahlil imkonini beradi. Talabalarning yozma ishlariga berilgan izohlar ular uchun qimmatli o'rganish resursi bo'lib xizmat qiladi.

Guruh qayta aloqasi talabalar o'rtasida o'zaro o'rganish muhitini yaratadi. Tengdoshlari tomonidan berilgan qayta aloqa ba'zan o'qituvchi fikrlaridan ham ta'sirli bo'lishi mumkin.

Texnologik qayta aloqa zamonaviy dasturlar va platformalar orqali amalga oshiriladi. Audio va video qayta aloqalar ayniqsa til o'rganish uchun foydali hisoblanadi.

Summativ baholash shakllari

Yakuniy imtihonlar (final examinations) ta'lim kursining tugashida talabalarning erishgan natijalarini baholash uchun o'tkaziladi. Bu imtihonlar odatda barcha til ko'nikmalarini qamrab oladi va standartlashtirilgan formatda bo'ladi.

Yozma ishlari (written assignments) talabalarning yozish ko'nikmalarini, grammatik bilimlarini va leksik boyligini baholash uchun ishlatiladi. Sharq tillarida bu ayniqsa qiyin, chunki yozuv tizimlari murakkab.

Og'zaki imtihonlar (oral examinations) gapirish qobiliyatini, talaffuzni va spontan muloqot ko'nikmalarini baholaydi. Bu imtihonlar odatda individual yoki juft bo'lib o'tkaziladi.

Loyiha ishlari (project works) talabalarning ijodiy qobiliyatlarini, tadqiqotchilik ko'nikmalarini va til bilimlarini kompleks qo'llash qobiliyatini baholaydi.

Reyting tizimi va kompetensiya asosida baholash

Reyting tizimi talabalarning butun ta'lim davri mobaynidagi faoliyatini hisobga oladi. Bu tizimda har bir ish va faoliyat turi uchun aniq ballalar belgilanadi va yakuniy bahoni hisoblashda ularning yig'indisi hisobga olinadi.

Ball to'plash prinsipi talabalarni doimiy faollikka undaydi. Har bir dars, vazifa va imtihon uchun ballalar beriladi, bu esa yakuniy natijaning obyektivligini oshiradi.

Kompetensiya asosida baholash nafaqat bilimni, balki ko'nikmalarni ham hisobga oladi. Sharq tillarida bu yondashuv ayniqsa muhim, chunki madaniy kompetensiya ham baholanishi kerak.

Portfolio baholash usuli talabalarning vaqt davomidagi rivojlanishini ko'rsatadi. Talabalar o'zlarining eng yaxshi ishlarini to'playdilar va o'z rivojlanish jarayonini tahlil qiladilar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Diagnostik baholashning maqsadlari va vositalari
2. O'quvchi ehtiyojlarini tahlil qilish metodlari
3. Formatif baholash va qayta aloqa metodlari
4. Reyting tizimi va kompetensiya asosida baholash
5. Diagnostik natijalarni qo'llash strategiyalari

3-AMALIY MASHG'ULOT: SHARQ TILLARIDA LINGVISTIK, KOMMUNIKATIV VA MADANIY KOMPETENSIYALARNI BAHOLASH

Lingvistik kompetensiyani baholash asoslari

Lingvistik kompetensiya tilda mavjud bo'lgan qoidalar tizimini bilish va ularni to'g'ri qo'llash qobiliyatini anglatadi. Sharq tillarida bu kompetensiya ayniqsa murakkab, chunki bu tillarda morfologiya, sintaksis va semantika nisbatan murakkab tuzilishga ega. Fonetik va fonologik bilimlarni baholash talabalarning tovush tizimini, tonlarni va intonatsiyani qanchalik to'g'ri egallaganligini aniqlashga qaratilgan. Xitoy tilida to'rt asosiy ton, yapon tilida pitch accent, arab tilida faringal tovushlar kabi xususiyatlar alohida e'tibor talab qiladi.

Morfologik tahlil qobiliyati so'zlarning tuzilishini, qo'shimchalarni va so'z yasash usullarini tushunishni o'z ichiga oladi. Sharq tillarida bu jihat o'ziga xos xususiyatlarga ega - xitoy tilida kompozitsiya, yapon tilida agglutinatsiya, arab tilida uch harfli ildizlar tizimi.

Sintaktik bilimlar gaplar qurilishi, so'z tartibi va grammatik bog'liqliklarni tushunishni nazarda tutadi. Har bir Sharq tilining o'ziga xos sintaktik xususiyatlari mavjud - yapon tilida SOV tartibi, arab tilida VSO tartibi, xitoy tilida izolativ struktura.

Leksik kompetensiyani baholash usullari

So'z boyligi (vocabulary) baholashda nafaqat so'zlar soni, balki ularning to'g'ri va muvofiq qo'llanilishi ham hisobga olinadi. Sharq tillarida so'zlarning madaniy konotatsiyalari juda muhim bo'lgani uchun, kontekstual ishlatish qobiliyati alohida baholanadi. Sinonimlar va antonimlarni bilish til boyligining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Sharq tillarida bir ma'noni ifodalovchi turli so'zlar mavjud bo'lib, ularning har biri turli sharoitlarda qo'llaniladi.

Frazeologik birliklar, idiomalar va maqollarni tushunish va qo'llash madaniy kompetensiya bilan chambarchas bog'liq. Bu elementlar tilning chuqur qatlamlarini aks ettiradi va ilg'or darajadagi bilimni talab qiladi. Termin lug'atini bilish maxsus sohalardagi professional muloqot uchun zarur. Talabalarning o'z mutaxassisligi bilan bog'liq terminlarni Sharq tillarida bilishi professional kompetensiyaning ko'rsatkichi hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiyani baholash mezonlari

Gapirish ko'nikmalarini baholashda ravonlik (fluency), aniqlik (accuracy) va muvofiqlik (appropriateness) asosiy mezonlar hisoblanadi. Ravonlik so'zlashning uzluksizligi va tabiiyligi, aniqlik grammatik va leksik to'g'rilik, muvofiqlik esa vaziyatga mos so'zlash qobiliyatini anglatadi.

Tinglash qobiliyatini baholash turli darajadagi materiallarni tushunish orqali amalga oshiriladi. Global tushunish, selektiv tushunish va batafsil tushunish kabi darajalar alohida baholanadi.

O'qish ko'nikmalarini baholashda matn turlariga moslashish qobiliyati muhim. Badiiy adabiyot, ilmiy maqolalar, gazeta maqolalari va rasmiy hujjatlarni o'qish turli xil ko'nikmalarni talab qiladi.

Yozish qobiliyatini baholash koheziya (ichki bog'liqlik), koherens (mantiqiy ketma-ketlik) va til me'yorlariga rioya qilish mezonlari asosida amalga oshiriladi. Sharq tillarida yozish an'analari va madaniy xususiyatlari ham hisobga olinadi.

Madaniy kompetensiyani baholash yo'llari

Madaniy bilimlar Sharq jamiyatlarining tarix, an'analar, e'tiqodlar va ijtimoiy tuzilishi haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Bu bilimlar tilda aks etgan madaniy kontseptlarni tushunish uchun zarur.

Madaniy sezgirlik (cultural sensitivity) turli madaniy kontekstlarda mos munosabat ko'rsatish qobiliyatini anglatadi. Bu jihat xalqaro muloqotda juda muhim rol o'ynaydi. Madaniy moslashuvchanlik turli madaniy muhitlarda o'zini muvaffaqiyatli tutish qobiliyatidir. Bu kompetensiya amaliy muloqotda juda muhim ahamiyat kasb etadi. Qiyosiy madaniy tahlil o'z madaniyati bilan Sharq madaniyatlari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni anglash qobiliyatini nazarda tutadi. Bu bilim xalqlararo tushunishni chuqurlashtiradi.

Test strategiyalari va vaqtni boshqarish

Vaqtni taqsimlash strategiyasi talabalarning test davomida vaqtdan samarali foydalanish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Har bir test qismi uchun qancha vaqt ajratish kerakligi haqida ma'lumot berish muhim.

Savollarni o'qish texnikasi test natijalarini yaxshilash uchun zarur ko'nikmadir. Talabalar savollarni tezda va to'g'ri tushunish, kalit so'zlarni ajratish qobiliyatini egallashlari kerak. Javob berish tartibini tanlash ba'zan natijaga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Oson savollardan boshlab, qiyin savollarga o'tish yoki aksincha strategiyalar turli vaziyatlarda qo'llaniladi. Tekshirish va tuzatish uchun vaqt ajratish muhim. Talabalar o'z javoblarini qayta ko'rib chiqish va xatolarni tuzatish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish metodlari

Doimiy professional rivojlanish o'qituvchilar uchun zaruriy talabdir. Yangi metodikalar, texnologiyalar va yondashuvlar bilan tanishib turish ta'lim sifatini oshirishning asosiy sharti. Talabalar bilan qayta aloqa o'rnatish darslar sifatini baholash va yaxshilash uchun qimmatli ma'lumot beradi. Muntazam so'rovnomalar va muhokamalar o'tkazish foydali.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Multimedia vositalar, onlayn platformalar va mobil ilovalar keng imkoniyatlar yaratadi. Metodlarning xilma-xilligi turli o'rganish uslublariga ega talabalarning ehtiyojlarini qondiradi. Har bir darsda turli faoliyat turlarini qo'llash barcha talabalar uchun muvaffaqiyat imkoniyatini yaratadi. Natijalarni tahlil qilish va monitoring ta'lim jarayonining samaradorligini doimiy kuzatib borish imkonini beradi. Bu ma'lumotlar asosida o'qitish metodlari va yondashuvlari takomillashtiriladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Lingvistik kompetensiyani baholash asoslari
2. Kommunikativ kompetensiyani baholash mezonlari
3. Madaniy kompetensiyani baholash yo'llari
4. Test strategiyalari va vaqtni boshqarish
5. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish metodlari

V. KEYSLAR BANKI

Bu metodning nomi inglizcha “**case-study**” soʻzlaridan olingan. Bunda “**case**” – yashik, quti, gilof, jild, “**study**” – oʻrganish, tadqiq qilish, ilm bilan shugʻullanish, oʻquv fani, saboq olish, oʻqish maʼnolarini bildiradi. Bu metod haqida inglizcha aytiladigan “**case – true life**”, yaʼni “**keys – haqiqiy hayot**” iborasiga koʻra keys – real hayotning «**bir parchasidir**». Shunga koʻra bu metodni “**amaliy holatlarni oʻqitish metodi**” deb ham ataladi.

Keys-stadi metodi boʻyicha oʻrganilayotgan har bir muammo yoki mavzu yuzasidan amalga oshiriladigan ishlar rejasi, ularni bajarish tafsiloti, natijalar va xulosalar yigʻindisi alohida keysni tashkil qiladi. Bu metod taʼlim jarayonida hayotiy vaziyatlardan foydalanishga qaratilgan. Bu esa, hozirgi kunlarda taʼlim sohasidagi dolzarb boʻlgan muammolardan hisoblanadi. Ushbu muammoni hal qilish imkonini berishi bu metodning alohida ahamiyatga ega ekanligini koʻrsatib turibdi.

Shu sababli Gʻarb mamlakatlaridagi taʼlim muassasalarida keys-stadi metodidan, yaʼni keyslardan foydalanish oʻquv rejasining 25 % ini tashkil qiladi. Shu munosabat bilan taʼlim muassasalarida hayotiy vaziyatdan foydalanishning ahamiyati haqida qisqacha toʻxtalib oʻtamiz.

Taʼlim jarayonida hayotiy vaziyatdan foydalanishning dolzarbligi:

Keys-stadi taʼlim metodini turli holatlarni oʻrganishda qoʻllash – hayotdan olingan odatdagi vaziyatlarni oʻrganishni tashkil etish yoki sunʼiy yaratilgan vaziyatlarga asoslangan holda taʼlim oluvchilardan tegishli muammolarning maqsadga muvofiq yechimlarini izlashni talab qilishga qaratilgan taʼlim jarayonidan iborat.

Bu metod taʼlim oluvchilarga mavzuga tegishli hayotiy vaziyatni tashxis qilish, farazlarni ifodalash, muammolarni aniqlash, qoʻshimcha axborotlarni yigʻish, farazlarga aniqlik kiritish va muammolarni echish hamda ularni bajarishning aniq bosqichlarini loyihalash boʻyicha amaliy faoliyatlarini modellashtirish imkonini beradi.

Muayyan hayotiy vaziyatlarga bagʻishlangan keyslardan foydalanish taʼlim jarayonini haqiqiy hayot bilan bogʻlaydi. Keysni koʻrib chiqishda taʼlim oluvchilar taʼlim olish jarayonini yaratadilar. Shu jarayondagi oʻzaro harakatda ularning haqiqiy fikr almashish holatlari kelib chiqadi. Keys taʼlim oluvchilarga tahlil qilish, qiyoslash yoʻllarini qidirish va muammoni echish erkinligini beradi.

Keys-stadi taʼlim metodiga doir ayrim asosiy tushunchalar taʼrifi:

“Keys” va “keys-stadi” tushunchalarining maʼno-mazmuni koʻp qirrali boʻlib, shunga koʻra quyida ularning asosiy xususiyatlarini toʻliqroq aks ettirish maqsadida koʻp variantli taʼriflari berildi.

Keys –

1) taʼlim oluvchilarning maʼlum maqsadlardagi hayotiy vazifalarni bajarishlari boʻyicha vaziyatning bayoni, uni tushunish va baholashga imkon beradigan hamda muammoni ifodalash uchun, uning maqsadga muvofiq yechimini izlashlari uchun kerak materiallar toʻplami;

2) belgilangan mavzu yoki muammo va uning yechimiga doir qoʻshimcha axborotlar, audio, video, elektron tashuvchilar, oʻquv-uslubiy materiallar yigʻindisi;

3) muammoni hal qilish bo'yicha amalga oshirilgan ishlar, ularning natijalari na xulosalar.

Keys-stadi –

1) ta'lim oluvchilarni o'rganilayotgan muammoni ifodalash hamda uning maqsadga muvofiq yechimi variantlarini izlashga yo'naltiradigan aniq real yoki sun'iy ravishda yaratilgan vaziyatning muammoli-vaziyatli tahlil etilishiga asoslanadigan ta'lim metodidir.

2) ta'lim, axborot-kommunikatsiya, boshqaruv na boshqa sohalarni o'rgatishda qo'yilgan ta'lim maqsadini amalga oshirish va keysda bayon qilingan amaliy muammoli vaziyatni hal qilish jarayonida oldindan belgilangan (bashorat qilinadigan) o'quv natijalariga kafolatli erishishni vositali tarzda ta'minlaydigan, bir tartibga keltirilgan optimal usullar va vositalar majmuidan iborat bo'lgan ta'lim texnologiyasidir.

Vaziyat (lotincha situation – ahvol) – muayyan vaziyat, ahvolni hosil qiladigan shart-sharoitlar va holatlar yig'indisi. Keysda bayon qilingan vaziyat institusional tizimda (shu o'rinda va keyinchalik – korxonada) diskret (ayni shu) vaqtda tashkiliy hayotdagi tipik muammolarni qayta yaratadigan real yoki sun'iy qurilgan hodisalarning ideal tarzda in'ikosidan iboratdir.

VI. GLOSSARIY

№	Atama	Izoh
1	Diagnostic baholash	Ta'lim jarayonining boshlanishida talabalarning bilim darajasi, qobiliyatlari va ehtiyojlarini aniqlash maqsadida o'tkaziladigan baholash turi
2	Formatif baholash	Ta'lim jarayoni davomida doimiy ravishda amalga oshiriladigan va o'qitish metodlarini tuzatishga yordam beradigan baholash shakli
3	Summativ baholash	Ta'lim kursining tugashida yoki ma'lum bosqichda talabalarning erishgan natijalarini yakuniy baholash turi
4	Lingvistik kompetensiya	Tilda mavjud bo'lgan fonetik, morfologik, sintaktik va leksik qoidalar tizimini bilish va ularni to'g'ri qo'llash qobiliyati
5	Komunikativ kompetensiya	Tilni real muloqot vaziyatlarida samarali qo'llash, nutq faoliyatining barcha turlarida muvaffaqiyatli ishtirok etish qobiliyati
6	Madaniy kompetensiya	Sharq madaniyatlarining xususiyatlarini bilish, madaniy farqlarni tushunish va turli madaniy muhitlarda muvofiq munosabat ko'rsatish qobiliyati
7	Interpretativ tarjima	Matnning nafaqat so'zma-so'z ma'nosini, balki chuqur ma'nolarini, yashirin xabarlarini va pragmatik ta'sirlarini uzatishga qaratilgan tarjima turi
8	Tahliliy fikrlash	Ma'lumotlarni tahlil qilish, baholash, sabab-natija bog'lanishlarini o'rnatish va mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyati
9	Rolli o'yin	Talabalar turli ijtimoiy rollarni o'ynash orqali til ko'nikmalarini rivojlantirish va madaniy kontekstni o'rganish usuli
10	Situatsion mashq	Real hayotiy vaziyatlarni modellashtirish orqali talabalarning amaliy til qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi
11	Qayta aloqa (Feedback)	O'qituvchi tomonidan talabalarning bajargan ishlariga, xato va yutuqlariga berilgan konstruktiv baholash va tavsiyalar
12	Portfolio baholash	Talabalarning vaqt davomidagi rivojlanishini ko'rsatuvchi eng yaxshi ishlarini to'plash va tahlil qilish orqali baholash usuli
13	Reyting tizimi	Talabalarning butun ta'lim davri mobaynidagi barcha faoliyati uchun balllar to'plash va umumiy natijani hisoblash asosidagi baholash tizimi
14	Muammoli topshiriq	Talabalarni faol fikrlashga undovchi, til bilimini amaliy qo'llashni talab qiladigan va ijodiy yechim izlashga yo'naltirilgan vazifalar
15	Test strategiyasi	Imtihon yoki test topshiriqlarini samarali bajarish uchun vaqtni to'g'ri taqsimlash, savollarni o'qish va javob berish usullari majmuasi

VII.ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston.– T.: “O'zbekiston” NMIU, 2021. - 464 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. «Oliy Majlisga Murojaatnomasi hamda O'zbekiston yoshlari forumida so'zlagan nutqidan iqtiboslar». – T.: “Tasvir”, 2021. - 52 bet.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohotlar yo'lini qat'iy davom ettiramiz. 6-jild. – T.: “O'zbekiston” NMIU, 2023. - 536 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin, obod va farovon mamlakatni - Yangi O'zbekistonni barchamiz birgalikda barpo etamiz. – T.: “O'zbekiston” NMIU, 2023. - 368 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Xalqchil islohotlar xalqimiz manfaatlariga xizmat qiladi. 7-jild. – T.: “O'zbekiston” NMIU, 2023. - 392 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Hozirgi zamon va Yangi O'zbekiston. – T.: “O'zbekiston” NMIU, 2024. -344 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi O'RQ-637-sonli Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi “Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-6097-sonli Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 22-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi “O'zbekiston - 2030” strategiyasi to'g'risida”gi PF-158-son Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi “Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” PQ-4860-sonli Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-dekabrdagi “Iqtidorli yoshlarni saralab olish tizimi va akademik litseylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” PQ-4910-son Qarori.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 14-oktyabrdagi “Sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030-yilga qadar rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida” PQ-358-son Qarori.

10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 1-iyundagi “Akademik liseylar rahbar va pedagog xodimlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risda” 296-son Qarori.

11. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 29-noyabrdagi “Sun‘iy intellekt texnologiyalarini qo‘llab-quvvatlash uchun maxsus rejim tashkil etish va uning faoliyatini yo‘lga qo‘yish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” gi 717-son Qarori.

12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 10-iyuldagi “2025-2026-yillarda sun‘iy intellekt texnologiyalari sohasida ustuvor loyihalarni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 425-son Qarori.

13. BMT. Inson huquqlari umumjahon Deklaratsiyasi. 1948.

14. BMT. Bolalar huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiya.1989.

III. Maxsus adabiyotlar

1. Zulunov R.M. Sun‘iy intellekt texnologiyalari – T.: Classic, 2024.
2. Mo‘minov B.B., Sun‘iy intellekt (O‘quv qo‘llanma). – T., 2023.
3. Babaxodjaeva N.M. Sun‘iy intellekt va neyron to‘rli texnologiyalar. -T., 2023.
4. Toirov S.S., Axmedov U.M. Axborot tizimlari va texnologiyalari (o‘quv qo‘llanma). – T.: Iqtisodiyot, 2020. – 240 b.
5. Abduraxmonov R.M. Pedagogik texnologiyalar va raqamli ta’lim muhitlari. – T.: Fan va texnologiya, 2021. – 200 b.
6. Muminova L.R, Nazarova D.A. Inklyuziv va maxsus ta’lim atamalarining izohli lug‘ati. – T., 2021.
7. Nazarova D.A, Mamarajabova Z.N. Maxsus pedagogika (Surdopedagogika). -T.: Innovatsiya-ziyo, 2020.
8. Nazarova D.A. Inklyuziv madaniyatini shakllantirishda ta’lim klasteri sub’yektlarining o‘rni. //Scientific aspects and trends in the field of scientific research. International scientific online conference.
9. Nazarova Dildora Asatovna. Issues of involving children with hearing in inclusive education.// European Journal of Agricultural and Rural Education (EJARE)Available Online at: <https://www.scholarzest.com> Vol. 2 No.12, December 2021,ISSN: 2660-5643/ Page 149.
10. Butterworth, J., & Mitchell, D. (2013). Inclusive Education and its Social Benefits. London: Routledge. 77-80 p.
11. Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring Inclusive Pedagogy. British Educational Research Journal. 28 p.

12. Nazarova, D. A. (2020). "Aspects of Orientation of Students of the Professional Development Courses in the Direction 'Managers of Educational Institutions' to the Effective Organization of Inclusive Education." *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(8), 7-12.

13. "Inklyuziv ta'limning dolzarb masalalari: muammo va ularning yechimlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. Toshkent shahri. 2021-yil 26-mart.- 335 b.

15. Abdullaeva N.Sh. Sharq tillarini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va o'qituvchining kasbiy mahorati. – T.: Fan va ta'lim, 2022.

16. Karimova M.R. O'quvchi markazidagi ta'lim asosida chet va sharq tillarini o'qitish metodikasi. – T.: Pedagogik Mahorat, 2023.

17. Xudoyberdiyev B.T. Sharq tillarini o'qitishda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlar. – T.: O'qituvchi, 2021.

18. Ismoilova D.A. Individual va differensial ta'lim asosida til kompetensiyasini rivojlantirish. – T.: Innovatsion ta'lim, 2024.

19. Rasulova G.N. Sharq tillari darslarida Project-Based Learning texnologiyasini qo'llash. – T.: Ta'lim va innovatsiya, 2025.

20. Nurmatova L.S. STEAM yondashuvi asosida til va madaniyat integratsiyasi. – T.: Fan, ta'lim va texnologiya, 2022.

21. Yusupova M.K. Sharq tillarini o'qitishda raqamli texnologiyalar va multimedia vositalari. – T.: Axborot ta'limi, 2023.

22. Qodirova S.H. Masofaviy va aralash ta'lim sharoitida til o'qitish metodikasi. – T.: Pedagogika, 2021.

23. Bloom B.S. (yangilangan nashr). Educational objectives taxonomy and higher-order thinking skills. – New York: Routledge, 2020.

24. Ivanova E.N. Kommunikativ yondashuv asosida chet tillarini o'qitish. – M.: Prosveshchenie, 2021.

25. Petrova L.A. Formativ va summativ baholash: til ta'limida zamonaviy yondashuvlar. – M.: Akademiya, 2022.

26. Richards J.C. Teaching English and Asian languages in learner-centered classrooms. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021.

27. Nation I.S.P., Macalister J. Language curriculum design in blended and digital learning. – London: Routledge, 2022.

28. Thomas J.W., Brown A. Project-Based Learning for language and cultural competence. – New York: Springer, 2023.

IV. Elektron ta'lim resurslari

1. <http://natlib.uz>
2. <http://yedu.uz>
3. <http://lex.uz>
4. <http://lib.bimm.uz>
5. <http://ziyonet.uz>